

2019:01315 - Åpen

Rapport

AiA – en aktiv fritid for barn og unge

Resultater fra delprosjekt 1 med anbefalinger

Forfatter(e)

Trude Mariane Midtgård

Kari Sand

Rapport

AiA – en aktiv fritid for barn og unge

Resultater fra delprosjekt 1 med anbefalinger

EMNEORD:

Aktivitetskort
Barn og unge
Sosial deltakelse
Utenforskap og
inkludering
Digitalisering

VERSJON

2

DATO

2019-08-20

FORFATTER(E)

Trude Mariane Midtgård
Kari Sand

OPPDRAGSGIVER(E)

Asker kommune

OPPDRAGSGIVERS REF.

Heidi Thommesen

PROSJEKTNR

102018616

ANTALL SIDER OG VEDLEGG:

41

SAMMENDRAG

Prosjektet skal bidra med kunnskap slik at innføringen av et universelt aktivitetskort bygger på et oppdatert kunnskapsgrunnlag om målgruppen og hvordan tidligere tiltak har fungert. Prosjektet skal også bidra til at det utvikles tydelige effektmål for tiltaket og i den tekniske løsningen som det er mulig å bygge et senere effektevalueringdesign på.

UTARBEIDET AV

Trude Mariane Midtgård

SIGNATURTrude M. Midtgård (May 4, 2020)**KONTROLLERT AV**

Anita Das

SIGNATURAnita Das (May 4, 2020)**GODKJENT AV**

Marian Ådnanes

SIGNATURMarian Ådnanes (May 4, 2020)**RAPPORTNR**

2019:01315

ISBN

978-82-14-06230-4

GRADERING

Åpen

GRADERING DENNE SIDE

Åpen

Historikk

VERSJON	DATO	VERSJONSBEKRIVELSE
2	Velg dato	[Tekst]

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn	4
1.1	Fattigdomsbekjempelse, frivillighet og deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter	4
1.2	Hva er organiserte fritidsaktiviteter?.....	5
2	Offentlig/frivillig samarbeid og innovasjon i helse- og velferdstjenestene	5
3	Kunnskapsoppsummering	6
3.1	Internasjonal forskning på barrierer og motivasjonsfaktorer for deltakelse i fritidsaktiviteter....	7
3.1.1	Interpersonelle hindringer eller motivasjonsfaktorer	8
3.1.2	Intrapersonelle hindringer eller motivasjonsfaktorer	9
3.1.3	Strukturelle hindringer eller motivasjonsfaktorer.....	12
3.1.4	Forskjeller mellom grupper	12
3.2	Erfaringer fra Norge	15
3.2.1	Opplevelseskort/fritidskort	15
3.2.2	Evalueringskortet i Møre og Romsdal	16
3.2.3	Evalueringer av nasjonale tilskuddsordninger innenfor fattigdom, inkludering og fritidsaktiviteter	20
3.2.4	Anbefalinger til videre utvikling av AiA.....	23
4	Overførbarhet	27
5	Evalueringsdesign	30
5.1	Bakgrunn	30
5.2	Evalueringsdesign av tiltak.....	31
5.3	Problemforståelse i prosjektet.....	32
5.4	Målbildet i prosjektet.....	33
5.5	Relevante aktører for evalueringen	34
5.6	Effekt mål og suksesskriterier for AiA.....	35
6	Referanser	36

BILAG/VEDLEGG

[Skriv inn ønsket bilag/vedlegg]

1 Bakgrunn

Fritidserklæringen bygger på FNs konvensjon om barnets rettigheter (FN 1989) og slår fast at alle barn har rett til deltakelse i fritids-, kunst- og kulturaktiviteter. For å realisere dette målet skal alle barn ha mulighet til å delta jevnlig i minst én organisert fritidsaktivitet sammen med andre, uavhengig av foreldenes økonomiske situasjon (Fritidserklæringen 2016). Samtidig gir den demografiske utviklingen nye utfordringer som utfordrer velferdsstatens evne til å produsere helse- og velferdstjenester som i dag (St.meld. nr. 47 2008-2009). Nyere teorier for offentlig styring og forvaltning foreslår å involvere flere aktører for å løse komplekse samfunnsproblemer, og drive innovasjon i helse- og velferdstjenestene (Sørensen and Torfing 2012). I tråd med dette blir kommunene tillagt mer ansvar for å løse komplekse behov gjennom samarbeidsprosjekter på lokalt nivå (St.meld. nr. 47 2008-2009).

1.1 Fattigdomsbekjempelse, frivillighet og deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter

Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter har flere viktige funksjoner for barn og unge. Organiserte fritidsaktiviteter er viktige møteplasser for å skape vennskap og utvikle sosiale ferdigheter, for fysisk utfoldelse og opplevelse av livskvalitet (Kaurstad, Oterhals et al. 2014) og for å gi ferdigheter som mestring og glede (Borud and Jor 2016). Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter bidrar altså med kvaliteter eller merverdier som går langt ut over den konkrete aktiviteten, for eksempel ved å danne felleskap, samvær og trivsel, sosial kompetanse og stedsidentitet og demokratibyging, kvaliteter som samfunnet er avhengig av for å skape nettverk i alle former, tillit og mellommenneskelige relasjoner (Kommunal- og Moderniseringsdepartementet 2015). Nettverk er viktig for både sosialisering- og læringsprosessen, samtidig som det er forbundet med bedre helse og kan utgjøre viktige kanaler inn i arbeidsmarkedet. Nettverk er også viktig for å utvikle både sosial og kulturell kapital.

Sosial kapital er ressurser som er tilgjengelige gjennom, eller er konsekvenser av, uformelle relasjoner. Konseptet sosial kapital innebærer at disse ressursene kan påvirke andre faktorer av verdi for personen. Sosiale nettverk og sosial kapital er forventet å ha gjensidig forsterkende effekt, hvor mangel på sådan kan befeste for eksempel sosial ulikhet i arbeidsmarkedet (Schieffloe 2015). Andre former for kapital som påvirker individets muligheter for deltakelse er *finansiell kapital* i form av rikdom, eller inntekt og *human kapital* som skapes ved å tilføre endringer i et individs kompetanse og ferdigheter som gjør at det kan handle på nye måter, for eksempel gjennom utdanning eller opplæring (Coleman 1988). Human kapital spiller en rolle i utviklingen av sosial kapital i den formen at man går skole, deltar på felles opplæring og så videre. Frafall fra skole vil derfor også redusere den sosiale kapitalen. Tiltak for økt deltakelse i fritidsaktiviteter tar sikte på å hindre frafall og å øke deltakelsen med en forventning om at dette vil øke den sosiale kapitalen blant barn og unge. Sosial kapital oppstår ikke av seg selv, men blir skapt som biprodukter av andre aktiviteter, som for eksempel deltakelse i organiserte aktiviteter med andre. Sosial kapital kan sies å være et fellesgode.

Det er imidlertid en stor andel barn og unge som står utenfor disse arenaene (Folkestad, Christensen et al. 2014), og barn fra lavinntektsfamilier er overrepresenterte i gruppen som står utenfor (Bakken, Frøyland et al. 2016). Denne gruppen opplever økonomiske barrierer for deltakelse. Samtidig rapporteres det om flere og mer sammensatte årsaker til frafall og lav aktivitet i denne gruppen, og det kan være ulikheter i behov mellom ulike grupper. Minoritetsungdom er i overvekt blant gruppen som ikke deltar, og forskning peker på faktorer som trygge aktiviteter og involvering av foreldrene som viktig for å aktivisere denne gruppen (Eriksen and Frøyland 2017). Andre faktorer som sammen med lav økonomi forklarer manglende deltakelse er foreldrenes sosiale nettverk, kjennskap og tilhørighet til den norske organiserte fritidskulturen i Norge, samt verdisyn, religion og kulturell praksis (Kaurstad, Oterhals et al. 2014). Ungdom med nedsatt funksjonsevne er en annen underrepresentert gruppe, og eksisterende forskning peker på tilrettelegging og sosial inklusjon som viktige faktorer for å aktivisere barn og unge i denne gruppen.

1.2 Hva er organiserte fritidsaktiviteter?

Viktige aktiviteter er idrett, kultur og fritidsklubber, men også deltakelse i organisasjoner som 4H, speideren og religiøse foreninger er også sentralt. Den viktigste aktiviteten i form av deltakelse er idrett, fritidsklubb og andre lag og organisasjoner (Bakken, Frøyland et al. 2016). Frivillige organisasjoner er ofte leverandører av organiserte fritidsaktiviteter, men i andre tilfeller fungerer de som en vei inn ved å bidra med å informere, kartlegge interesser og redusere barrierer for deltakelse i fritidsaktiviteter hos målgruppen i lokalområdet.

2 Offentlig/frivillig samarbeid og innovasjon i helse- og velferdstjenestene

Regjeringen har gjennom frivillighetserklæringen slått fast at samarbeidet mellom offentlig sektor og frivillige organisasjoner skal styrkes (Regjeringen 2015). Frivillige organisasjoner er en viktig del av sivilsamfunnet i Norge. Frivilligheten opererer i lokalsamfunnet og er betydningsfulle talerør for medlemmer og deltakere – og for samfunnet generelt (Regjeringen 2015). Et godt samarbeid mellom frivillig og offentlig sektor er trukket fram som et sentralt virkemiddel i regjeringens strategi for å hjelpe barn som lever i fattigdom (Regjeringen 2015). Samarbeid mellom offentlig og frivillig sektor har en lang historie i Norge, særlig på helse- og velferdsområdet. utfordringer med å opprettholde det eksisterende velferdstilbudet i framtiden har aktualisert spørsmålet om frivillige aktører som tilbydere av helse- og velferdstjenester (St.meld. nr. 47 2008-2009). Samarbeidsformen har imidlertid endret seg over tid. Dagens styringsfilosofi åpner for i større grad å inkludere aktører fra både frivillig og privat sektor i utvikling av nye helse- og velferdstjenester (Eimhjellen and Loga 2017). Et slikt samarbeid er forventet å bidra til innovasjon i form av bedre tjenester og nye løsninger enn det det offentlige antas å være i stand til på egen hånd. Offentlig/frivillig/privat sektorsamarbeid er også forventet å være bedre egnet til å finne løsninger på komplekse problemer som fattigdomsbekjempelse i dette tilfellet (Sørensen and Torfing 2012).

For å løse slike komplekse problemer er ideen at offentlige tjenester utformes i samspill med de berørte gjennom *samarbeidsdrevet innovasjon* (Røiseland and Vabo 2016). En konstruktiv

samhandling mellom ulike aktører bidrar til å identifisere og definere problemer på måter som fanger kompleksiteten, og å utvikle nye levedyktige strategier for å håndtere denne kompleksiteten. Samarbeid om idéutviklingen sikrer også en bredere vurdering av potensiell risiko og fordeler av nye løsninger, og bedre utvelgelse av de mest lovende ideene (Sørensen and Torfing 2012). Denne ideen som også er kjent som *samskaping* og bygger på en forventning om at offentlige medarbeidere, lokale virksomheter, sivilsamfunnsorganisasjoner og innbyggerne selv kan bidra mer i kommunal oppgaveløsning enn i dag (Eimhjellen and Loga 2017) til å utvikle bedre og smartere løsninger med mer kvalitet og større effekt, og å styrke demokratiet (Sørensen and Torfing 2012). Regjeringen skriver i tråd med dette at samarbeid med frivillig sektor har gitt mer mangfold og bedre kvalitet i velferdstilbudet og at "ideelle organisasjoner er mer innovative, bedre i stand til å gi et personlig tilbud og i stand til å starte opp nye tilbud med små ressurser" (Kommunal- og Moderniseringsdepartementet 2015).

Asker kommune jobber aktivt med samskaping og innovasjon, og har vedtatt en innovasjonsstrategi som beskriver kommunens motivasjon som å skape varig endring som gir økt verdi (Asker Kommune (2015-2018)). Asker skal være mulighetenes kommune som skal gi den enkelte innbygger, og samfunnet som helhet, muligheten til å lykkes med sine ambisjoner, ønsker og behov. AiA bærer preg av å være et slikt samarbeidsprosjekt.

AiA er et slikt samskapingsprosjekt finansiert av Asker Kommune og Folkehelse-programmet. Det er også bevilget penger til forskningsstøtte for å videreutvikle tjenesten og for å planlegge en senere effektevaluering av tiltaket. I det videre presenterer vi en litteraturgjennomgang av internasjonal forskning og sammenlignbare norske tiltak med anbefalinger for videre utvikling av appen og tjenesten. Deretter presenteres SINTEFs forslag til evalueringsdesign basert på en vurdering av problemforståelsen og målbildet for AiA, og samtaler med involverte aktører og interessenter i prosjektet.

3 Kunnskapsoppsummering

Et oppdatert utfordringsbilde inkluderer god kunnskap om målgruppen, og hvilken kunnskap som allerede eksisterer om lignende tiltak på problemområdet. Dette prosjektet skal bidra med kunnskap slik at innføringen av en universell aktivitetsapp bygger på et oppdatert kunnskapsgrunnlag om målgruppen og vise hvordan tidligere tiltak har fungert. Prosjektet skal også sikre at utvikling av effektmål er forankret i denne forskningen. Asker kommune har selv gjort et grundig arbeid angående problemforståelsen, som inkluderer god kunnskap om målgruppen. Den følgende litteraturgjennomgangen er en oversikts-gjennomgang (Grant and Booth 2009) som tar for seg internasjonal forskning på faktorer som påvirker frafall og inaktivitet for målgruppen, og kan påvirke forventet effekt av applikasjonen, samt nasjonale evalueringer av tiltak knyttet til barnefattigdom/inaktivitet/sosial ekskludering.

3.1 Internasjonal forskning på barrierer og motivasjonsfaktorer for deltakelse i fritidsaktiviteter

En gjennomgang av internasjonal forskning er gjort for å adressere faktorer som påvirker frafall og inaktivitet i fritidsaktiviteter for målgruppen. Litteraturgjennomgangen er gjort med utgangspunkt i litteratursøk i databasene Web of Science, PubMed, Scopus og Google Scholar vha. kombinasjoner av søkeord for fritidsaktiviteter ("leisure", "leisure activities", "recreational activities", "organised activities", "extracurricular activities"), søkeord for deltakelse ("participation", "motivation", "barriers") og søkeord for deltakerne ("children", "adolescents", "youths/youth"). Studier ble også identifisert ved å søke i referanselistene til relevante artikler, og ved å utnytte siteringsfunksjonene i de benyttede databasene. De inkluderte studiene og oversiktsartiklene er hovedsakelig avgrenset til studier fra de siste fem årene. Inkludert grå litteratur er rapporter som beskriver evalueringer av tilskuddsordninger (se kapittel 3.2.3).

Majoriteten av nyere studier av barn og unges organiserte og uorganiserte fritidsaktiviteter handler om deltakelse i idrett, mens færre handler om andre typer aktiviteter som musikk, andre kunstformer, spill, ungdomsklubber eller organisasjonsarbeid. Kvantitative og kvalitative studier av barrierer eller motivasjonsfaktorer for å delta i idrett er oppsummert i flere review-artikler de siste årene (Cope, Bailey et al. 2013, Crane and Temple 2015, Martins, Marques et al. 2015, Somerset and Hoare 2018). Ulike modeller eller teorier er benyttet for å fremstille de ulike dimensjonene av barrierer og motivasjonsfaktorer for deltakelse, bl.a. teorien "leisure constraints theory". Leisure constraints kan oversettes til "hindringer for fritidsaktivitet" og kan indirekte også framstille motivasjonsfaktorer – som er det omvendte; det som fremmer deltakelse. Teorien er ikke utviklet spesifikt med tanke på idrettsaktiviteter, men fritidsbruk generelt.

Leisure constraints-teorien ble opprinnelig utviklet for å illustrere hvordan menneskers valg om å delta i en aktivitet eller ikke, ikke bare avhenger av hver enkelts preferanser, men også av mellommenneskelige og strukturelle hindringer som kan påvirke både hva man ønsker å gjøre i fritiden og også selve valget man tar om ev. deltakelse (D.W Crawford & Godbey, 1987). Senere har modellen blitt videreutviklet. Én av videreutviklingene ble gjort for å illustrere hvordan ulike nivå av barrierer og motivasjonsfaktorer *virker sammen*, både før man eventuelt velger å delta i en aktivitet og etter at man har begynt med aktiviteten (D. W. Crawford, Jackson, & Godbey, 1991). En neste videreutvikling ble foretatt for å tydeliggjøre at "constraints" ikke betyr barrierer som alltid forhindrer et individ fra å velge en fritidsaktivitet, men at individet selv aktivt forholder seg til alle nivå av hindringer eller motivasjonsfaktorer og foretar valg om å delta i en aktivitet, å fortsette med en aktivitet, eller å ikke delta (Jackson, Crawford, & Godbey, 1993). Ulike nivå av motivasjonsfaktorer/hindringer knyttet til egenskaper og karakteristikk ved barnet, familien, venner, skole, nabolag, og ved selve aktiviteten, må forstås i sammenheng for å skjønne hvorfor noen aktiviteter er mer attraktive enn andre, og for å forstå om det er noen sosiale ulikheter i tilgangen til aktiviteter (Vandell, Larson, Mahoney, & Watts, 2015).

Leisure constraints-teorien egner seg til å illustrere kompleksiteten av barrierer og motivasjonsfaktorer for deltakelse i alle typer fritidsaktiviteter. Vi har derfor valgt å basere denne kunnskapsoppsummeringen på "leisure constraints"-teorien. Dette til tross for at teorien ikke er utviklet spesifikt med tanke på barn og unges valg av fritidsaktiviteter, og derfor ikke inkluderer foreldrenes innvirkning på barnets valg av fritidsaktiviteter i særlig stor grad – en faktor som er kompleks og av særlig relevans for denne kunnskapsoppsummeringen. Blant de mange ulike faktorene som påvirker barns deltakelse i fritidsaktiviteter, er foreldres innvirkning sannsynligvis av de mest betydningsfulle (Anderson, Bohnert, & Governale, 2018).

Ifølge leisure constraints-teorien foretar mennesker sine mer eller mindre bevisste valg om hvordan de skal bruke fritiden sin, ut fra tre dimensjoner av hindringer/motivasjonsfaktorer: 1) interpersonelle hindringer (dvs. egen motivasjon, holdninger, følelser), 2) intrapersonelle hindringer (mellommenneskelige) og 3) strukturelle hindringer (praktiske forhold) (D.W Crawford & Godbey, 1987). Vi bruker i det følgende disse kategoriene for å oppsummere nyere forskning på barn og unges barrierer og motivasjonsfaktorer for å delta i fritidsaktiviteter, eventuelle gruppeforskjeller i barrierer/motivasjonsfaktorer, inkludert kjønn, alder, minoritetsbakgrunn og andre sosioøkonomiske forhold.

Aktiviteter som er gjennomgått i den inkluderte litteraturen, omfatter både gjentatte, organiserte aktiviteter som å spille på et håndballag eller i korps, organiserte enkeltaktiviteter som å gå i svømmehallen eller på konsert, samt uorganiserte aktiviteter som lek og spill. Majoriteten av studiene handler om gjentakende, organiserte aktiviteter. Deltakelse kan handle både om å starte med en aktivitet (eller ikke) og å fortsette med en aktivitet (eller ikke).

3.1.1 Interpersonelle hindringer eller motivasjonsfaktorer

Interpersonelle hindringer eller motivasjonsfaktorer for å velge en fritidsaktivitet, eller å velge den bort, er for eksempel egen motivasjon, holdninger til aktiviteten, grad av selvtillit og troen på egne ferdigheter. Som nevnt ovenfor, handler de fleste nyere studier og oppsummeringsartikler på feltet om deltakelse i idrett, men funnene er i stor grad overførbare til andre typer aktiviteter. De to interpersonelle faktorene som er hyppigst identifisert som betydningsfulle for valg av idrettsaktiviteter er å ha det gøy og å oppleve seg selv som flink/ikke flink (Cope et al., 2013; Crane & Temple, 2015; Martins et al., 2015; Somers et al., 2018).

Å ha det gøy: Hva det innebærer å ha det gøy og hvilke aktiviteter barna synes er morsomme, vil selvsagt variere mye fra barn til barn. Opplevelsen av å ha det gøy kan henge sammen med opplevelse av mestring og selvstendighet, aktivitetens utfordringer og variasjon, eller det å få være sammen med venner (Fattore, Mason, & Watson, 2016; Martins et al., 2015). At aktiviteten ikke er gøy er identifisert som en årsak til å slutte med en aktivitet (Crane & Temple, 2015), mens det at aktiviteten *er* gøy, er identifisert som hovedårsak til å fortsette (Jakobsson, 2014). I en svensk intervjustudie om hvorfor ungdom (15–19 år) fortsetter å delta i organisert idrett, svarte alle de 18

deltakerne at de deltar i organisert idrett fordi det er gøy (Jakobsson, 2014). Analysene av intervjuene ble derfor bl.a. rettet mot å undersøke nærmere *hva* det er som gjør deltakelsen gøy. Resultatene fra denne svenske studien er oppsummert i tre hovedkategorier: For disse ungdommene var idrett gøy fordi 1) de utvikler ulike ferdigheter – både fysiske, kognitive og sosiale; 2) fordi deltakelsen innebærer at de jobber mot et mål og/eller liker utfordringer, for eksempel en konkurranse, selv om de ikke er så opptatt av å vinne – det er selve utfordringen som er motiverende; og 3) fordi de liker å være sammen med andre, og liker å dele positive opplevelser med de andre deltakerne og med trenerne. Konkurranse og utfordringer ble altså identifisert som noe som bidro til å gjøre idrettsdeltakelse gøy for ungdommene i denne studien, mens for andre barn/unge kan konkurranse være noe de misliker med aktiviteten (Cope et al., 2013); for dem er det nettopp det å gjøre noe avslappende uten krav som er gøy (Fattore et al., 2016; Geidne, Fredriksson, & Eriksson, 2016).

Å oppleve seg selv som flink/ikke flink henger sammen med faktoren "å ha det gøy" (se ovenfor), men er også identifisert som en egen hindring/motivasjonsfaktor for deltakelse (Crane & Temple, 2015; Martins et al., 2015; Somers et al., 2018). I studier av ungdommers deltakelse i idrettsaktiviteter, sammenfattet i en oversikt fra 2015 av Martins et al. er det funnet at ungdommenes opplevelse av seg selv som kompetent eller ikke dannes ved at de sammenligner seg med andre. Ungdommene i studien likte ikke tanken på at andre (foreldre, trenere og/eller jevnaldrende) skal se at de ikke er flinke nok. Dette ble også bekreftet som en barriere for deltakelse i oversiktsartikkelen til Somers et al. fra 2018 (Somers et al., 2018).

Kvalitative studier har bidratt med bakgrunnsforståelse av flere av hindringene/motivasjonsfaktorene, og blant annet vist hvordan barnas opplevelse av lav selvtillit og lav mestringstro kan skyldes negative erfaringer fra enkeltsituasjoner, for eksempel fra gym på skolen, og at dette bidrar til å forme barnets negative opplevelse av seg selv, sine ferdigheter og av selve aktiviteten (Somers et al., 2018). Det er verdt å merke seg at en del av disse studiene omhandler bare jenter (Martins et al., 2015; Somers et al., 2018).

Et hinder/en motivasjonsfaktor som er spesielt knyttet til idrett, er barnets oppfatning av/tilfredshet med egen kropp. Hvordan kroppen ser ut, og hva den klarer å utføre, er spesielt synlig i idrett, og mange har negative erfaringer med erting eller kommentarer om kroppen sin på trening, noe som kan ha innvirkning på deltakelse i idrettsaktiviteter (Grimminger-Seidensticker, Mohwald, Korte, & Trojan, 2018).

3.1.2 Intrapersonelle hindringer eller motivasjonsfaktorer

Mellommenneskelige faktorer som hindrer eller motiverer deltakelse i aktiviteter er for barn og unge hovedsakelig knyttet til relasjonene til foreldre og venner. Relasjoner mellom barn og foreldre/venner er først og fremst funnet å være motivasjonsfaktorer for at barn starter med en

fritidsaktivitet og fortsetter med den. Men relasjonene kan også være til hinder for deltakelse, for eksempel i forbindelse med opplevd sosialt press om deltakelse/prestasjon.

Foreldre er av sentral betydning for barn og unges deltakelse i fritidsaktiviteter, gjennom for eksempel egne holdninger og atferd; gjennom støtte og oppmuntring overfor barnet, barnets ønsker og ferdigheter; samt gjennom praktiske forhold som å ha tid til å kjøre barn til trening eller råd til å betale for deltakelse (Anderson et al., 2018; Ferry & Lund, 2018). I en stor prospektiv amerikansk studie av over 1000 barn og unge fra urbane lavinntektsstrøk, ble det funnet at den faktoren som i størst grad påvirket barnas deltakelse i fritidsaktiviteter, var i hvilken grad forelderen følger med på, viser interesse for og har kunnskap om det barna driver med ("parental supervision") (Anderson et al., 2018).

Foreldre kan være oppmuntrende og/eller positive rollemodeller for barnet gjennom eget aktivitetsnivå og fritidsbruk (Schoeppe, Liersch, Robl, Krauth, & Walter, 2016). I en belgisk studie av variabler som påvirker barnas deltakelse i idrettslag/sportsklubber, ble det funnet at den faktoren som i størst grad hadde innvirkning på barnets deltakelse, var foreldrenes deltakelse i et idrettslag/sportsklubb. Barn med én eller begge foreldre aktivt med i et idrettslag hadde tre ganger større sannsynlighet for selv å delta i idrettslag sammenlignet med barn med foreldre som ikke var aktive (Vandermeerschen, Vos, & Scheerder, 2015). I en irsk studie ble det funnet at dersom barnas mor var engasjert i frivillighet på fritiden, så økte sannsynligheten for at barna deltok i aktiviteter av alle typer (idrett, musikk, dans, speidergrupper, ungdomsklubber osv.) (Coughlan, Doherty, O'Neill, & McGuire, 2014).

Foreldrenes oppmuntring til valg av fritidsaktiviteter innebærer at foreldrene legger praktisk og holdningsmessig til rette for at barna deltar i aktiviteter – som oftest i organiserte aktiviteter – og i mange tilfeller at foreldrene velger aktiviteter på vegne av barna. Dette inngår i Vestens dominante eller hegemoniske forestilling om godt foreldreskap, og tilsvarer ofte praksisene til den "borgerlige middelklassen" (som kan sies å tilsvare familier med middels inntekt (Harrington, 2015)). Disse praksisene innebærer for eksempel at foreldre velger aktiviteter for barna for at barna skal få mulighet til å utvikle både sosiale ferdigheter og individuelle ferdigheter (mestring/talent). Foreldrene investerer dessuten selv tid og penger i barnas fritid (Fattore et al., 2016; Van der Eecken, Spruyt, & Bradt, 2018).

Foreldrenes holdninger til hvilke aktiviteter som er passende, og hvilke aktiviteter de har lyst til å bruke penger på, vil påvirke hvilke aktiviteter barna deltar på. Foreldrenes holdninger kan blant annet henge sammen med hvordan de oppfatter kjønnsroller. I en amerikansk studie basert på en nasjonal spørreundersøkelse blant et representativt utvalg foreldre ble det funnet at foreldre med tradisjonelle oppfatninger av maskulinitet og femininitet i litt større grad ser på idrett som noe maskulint enn foreldre med mer moderne oppfatninger av kjønnsroller. Slike forskjellige holdninger kan føre til at noen foreldre er mindre villig til å la døtre delta enn sønner. Barnas holdninger til

idrett kan også være de samme som foreldrenes – noe som igjen kan påvirke deres ønsker og valg (Heinze et al., 2017). Forskning viser også at flere gutter enn jenter deltar i idrett (Marques, Ekelund, & Sardinha, 2016; Telford, Telford, Olive, Cochrane, & Davey, 2016), men vi kan sjelden slå fast en entydig årsaksrelasjon til foreldres holdninger til kjønnsroller. I en longitudinell australsk studie av over 350 barn ble det for eksempel i tillegg funnet en aldersforskjell; Foreldrene støttet sønners deltakelse i idrett ved 12-års alder i større grad enn døtres deltakelse, mens det ikke ble funnet en slik forskjell på sønner og døtre når barna var åtte år (Telford et al., 2016).

Videre viser forskning at foreldre sjeldnere vektlegger at fritidsaktivitetene først og fremst skal være morsomme for barna, slik barna selv gjør (se 3.1.1). Foreldrene ser på fritidsaktiviteter med et langsiktig mål om positiv utvikling, mens barna ser på fritidsaktiviteter som verdifulle her og nå (Fattore et al., 2016). Selv om denne typen atferd og holdninger blant foreldre er en del av den hegemoniske forestillingen om godt foreldreskap, så mangler det tilstrekkelig empirisk forskning på foreldrenes faktiske oppfatninger og valg om barnas fritid. Resultater fra en belgisk studie av foreldres syn på barnas fritidsbruk nyanserer bildet og viser at foreldrene vurderte barnas fritidsbruk som verdifull også når barna hadde muligheter til å slappe av og å ikke stresse, samt å få være med venner – i tillegg til å tilegne seg ferdigheter de trenger senere i livet, og samfunnets verdier, holdninger og atferdsmønstre (Van der Eecken, Spruyt, & Bradt, 2019).

Venner har også en stor betydning for atferden til barn og ungdommer, inkludert hvordan de velger å bruke fritiden sin. Å være sammen med venner i fritiden er en sentral del av det å ha det gøy (jf. interpersonelle motivasjonsfaktorer i 3.1.1) (Fattore et al., 2016; Yungblut, Schinke, & McGannon, 2012). I den nevnte svenske intervjustudien av ungdommer mellom 15 og 19 år svarte alle at de begynte med idrett fordi de hadde venner eller klassekamerater som også deltok. Studien viste derimot også at ungdommene hadde fortsatt med aktiviteten selv om vennene de startet sammen med sluttet (Jakobsson, 2014).

Venner og medelever på skolen eller i nabolaget er sosialisert inn i – og bidrar selv gjennom sin atferd og holdninger til å opprettholde – ulike lokale ungdomskulturer med ulike verdier; for eksempel kan deltakelse i idrett eller musikk være høyt verdsatt på ett sted eller i ett fellesskap, mens i et annet fellesskap kan ungdomskulturen preges av uformelle sosiale sammenkomster og verdsetting av gruppetilhørighet. Hva barn/unge velger å bruke fritiden sin på, vil være påvirket av hvilken ungdomskultur man er en del av, hva som gir status i denne kulturen, og om barnet/ungdommen klarer å gå mot strømmen eller ikke. I en dansk studie ble det funnet at deltakelse i idrett ble høyt verdsatt mens ungdommene gikk på ungdomsskolen, mens når de begynte på videregående skole ble fester og alkohol sammen med venner ansett å ha høyere verdi. Når ungdommene i studien (typiske "idrettsungdommer") valgte hva de ville bruke tid på, så ønsket de å forholde seg både til idrett – som var av høy verdi for dem selv – og til kulturen de var en del av som hadde andre verdier (Nielsen & Thing, 2017).

3.1.3 Strukturelle hindringer eller motivasjonsfaktorer

Tid og penger er de mest frekvente strukturelle hindringene/motivasjonsfaktorene for deltakelse i fritidsaktiviteter.

Tid: Tid i denne sammenhengen kan handle både om barnets tid til delta på fritidsaktiviteter og om foreldrene har tid til å følge barna. Barnet selv kan ønske å delta i en aktivitet (av inter- og/eller intrapersonelle årsaker, se 3.1.1 og 3.1.2), men er likevel ikke i stand til å gjøre det fordi foreldrene ikke har tid, for eksempel pga. jobb (Somerset & Hoare, 2018) eller ikke ønsker å prioritere tiden sin til barnets fritidsaktiviteter (et ønske som igjen kanskje skyldes holdninger til deltakelse, jf. 3.1.2). Om barn/ungdommer har tid til å delta i aktiviteter, avhenger bl.a. av hvor mye tid de bruker på andre ting, som skolearbeid og andre aktiviteter. I en nederlandsk studie av ungdommer som spiller enten fotball eller tennis, ble det funnet at de som spilte tennis, brukte mer tid på skolearbeid og på andre aktiviteter enn de som spilte fotball. De som spilte tennis, sluttet oftere med aktiviteten når de skiftet skole, for eksempel fra ungdomsskole til videregående, og dette ble satt i sammenheng nettopp med at disse ungdommene prioriterte skolearbeid. Et annet funn i denne studien var at blant de ungdommene som brukte ekstra tid på fotball/tennis utover de fastlagte treningstidene, var frafallet mindre. Dette ble i studien tolket dithen at disse ungdommene har så høy motivasjon for å drive med fotball/tennis at de ikke synes idretten tar for mye tid (Deelen, Ettema, & Kamphuis, 2018). Det er med andre ord en subjektiv opplevelse om fritidsaktiviteter oppfattes som "å ta for mye tid" for et barn eller for dets foreldre.

Penger: Både selve deltakelsen, for eksempel i en idrettsklubb, og utstyr som trengs til å drive aktiviteten koster penger, og dette kan være en hindring for deltakelse for mange barn (Crane & Temple, 2015; Somerset & Hoare, 2018). Kostnadene for fritidsaktiviteter varierer mye. Det er for eksempel noen idretter som er langt dyrere enn andre, bl.a. ishockey (Somerset & Hoare, 2018). Om foreldrene bruker penger på fritidsaktiviteter for barna sine, avhenger både av om de faktisk har råd til å betale for dem, og – som vist i avsnittet om foreldres innvirkning på barns deltakelse (3.1.2) – om de er villige til å bruke penger på aktiviteter.

En strukturell barriere for deltakelse om er relatert til både tid, penger og tilgjengelighet, er mangel på mulighet til **transport** til stedet aktiviteten foregår. Barn/unge er ofte avhengig av for eksempel at foreldrene kjører dem til aktiviteten, eller å benytte kollektivtilbud. Hvis aktiviteten foregår på et sted langt unna der barnet bor, så tar det lengre tid å komme seg dit, samtidig som transportutgiftene øker (Somerset & Hoare, 2018).

3.1.4 Forskjeller mellom grupper

Forskning har identifisert forskjeller mellom grupper når det gjelder grad av deltakelse og hyppigheten av frafall i fritidsaktiviteter, for eksempel forskjeller mellom barn med og uten minoritetsbakgrunn, forskjeller mellom kjønn, aldersforskjeller og forskjeller mellom barn fra

familier med ulik sosioøkonomisk status. I denne kunnskapsgjennomgangen går vi inn på forskning på gruppene *barn med og uten minoritetsbakgrunn* og *barn fra familier med ulik sosioøkonomisk status*.

Barn/unge med minoritetsbakgrunn: Studier av deltakelse blant barn/unge med minoritetsbakgrunn er foretatt med utgangspunkt i 1) at positive effekter av deltakelse er spesielt viktig for denne gruppen med tanke på integrering og opplevelse av tilhørighet i et fellesskap, 2) for å redusere negative holdninger til barn med annen etnisk bakgrunn blant majoritetsbefolkningen (Darmody & Smyth, 2017) og 3) fordi barn med minoritetsbakgrunn deltar i fritidsaktiviteter i mindre grad enn barn i majoritetsbefolkningen, og det er dermed ønskelig å finne årsaker og anbefalinger for endring.

Barn/unge med minoritetsbakgrunn forholder seg til akkurat de samme nivåene av hindringer og motivasjonsfaktorer som alle andre når det gjelder valg av fritidsaktiviteter. I tillegg har studier vist en del faktorer som i større grad gjelder for denne gruppen. Interpersonelle hindringer for deltakelse kan for eksempel være mangel på interesse for, eller mangel på kunnskap om, de tilgjengelige mulighetene for fritidsaktiviteter (Sime & Fox, 2015; Stodolska, 2015). Mangel på kunnskap om fritidsbruk og fritidsaktiviteter kan bl.a. skyldes språkutfordringer (en strukturell hindring) (Sime & Fox, 2015), ikke minst blant foreldrene.

I Irland er det gjort flere studier av deltakelse på fritidsaktiviteter blant barn med minoritetsbakgrunn. I en studie av 8568 ni-åringer fra til sammen 900 skoler, ble det funnet at dersom familien ikke snakket engelsk hjemme, var også sannsynligheten for barnas deltakelse i aktiviteter lavere. Videre viste studien at barn som nettopp hadde flyttet til Irland hadde lavere sannsynlighet for deltakelse i aktiviteter enn irsk-fødte barn (med foreldre med minoritetsbakgrunn). Denne forskjellen ble imidlertid ikke funnet blant barn som hadde bodd mer enn fem år i Irland; da var sannsynligheten for deltakelse like stor som blant irske barn. Det er viktig å huske i denne sammenhengen at barna i studien bare var ni år, og at de som har bodd i landet i mer enn fem år dermed kom til Irland da de var nokså små, og har begynt på skolen sammen med alle andre barn. Hvilken innvirkning antall år i landet har på fritidsdeltakelse, kunne ha vært annerledes dersom informantene hadde vært eldre. Studien viser ikke årsakssammenhenger (Coughlan et al., 2014).

De samme barna ble invitert til å delta i en oppfølgingsstudie da de var 13 år. Denne studien viste at forskjellen mellom minoritets- og majoritetsbarns deltakelse i fritidsaktiviteter var mindre da barna var 13 år enn da de var ni. Likevel var det fortsatt en mindre andel av minoritetsbarna som deltok i aktiviteter. Andelen var lavest blant barn med asiatisk, afrikansk og øst-europeisk bakgrunn, sammenlignet med innvandrere fra Storbritannia og Vest-Europa. Foreldrenes inntekt kan forklare noe av forskjellen, dvs. at aktiviteter som koster penger ekskluderte noen av innvandrerfamiliene. Forfatterne foreslår også at en forklaring på forskjellene kan være at akkurat de aktivitetene som tilbys i barnas nærmiljø, ikke er aktiviteter som minoritetsbarna (eller deres familier) er vant

med/kjenner til, eller at minoritetsfamilier har andre preferanser for hvordan fritiden benyttes (Darmody & Smyth, 2017).

Vennerelasjonene til barn/unge med minoritetsbakgrunn kan påvirke valg, preferanser og muligheter i ulike retninger. I en kvalitativ studie blant hovedsakelig polske innvandrere til Skottland, ble det funnet at barna fant sosial støtte i grupper med andre polske barn; de kunne for eksempel hjelpe hverandre med å finne fram til aktuelle fritidstilbud. Forskjellige intra-etniske sosiale relasjoner kan også begrense barnas muligheter, bl.a. fordi relasjonene har oppstått i nabolag med overvekt av innvandrere med sosioøkonomisk svakt stilte familier der det er få fritidstilbud tilgjengelig (Sime & Fox, 2015).

Sosioøkonomiske forskjeller: Forskning på deltakelse i fritidsaktiviteter og sosioøkonomiske forskjeller (også kalt klasseforskjeller) er gjort med utgangspunkt i flere forhold: 1) deltakelse i organiserte fellesaktiviteter, som idrettsklubber, er ansett som et verktøy for å øke sosial inkludering og deltakelse (Andersen & Bakken, 2018; Vandermeerschen et al., 2015), 2) det er viktig å inkludere flere barn/unge fra sosioøkonomisk svakt stilte familier i fritidsaktiviteter fordi de deltar i lavere grad enn andre (Ekholm & Sol, 2019; Vandermeerschen et al., 2015) og 3) fordi sosiale forskjeller i deltakelse kan bidra til reproduksjon av nettopp disse forskjellene (Andersen & Bakken, 2018). Det er også en forskjell mellom sosioøkonomisk svakt og sterkere stilte familier når det gjelder hvilke aktiviteter barna deltar i (Van der Eecken et al., 2019). Selv om det finnes en god del forskning på klasseforskjeller i fritidsbruk, så har vi ennå ikke tilstrekkelige svar på hva forskjellene skyldes (Andersen & Bakken, 2018).

Sosial klasse er definert på ulike måter, som vist bl.a. i en oppsummering av Andersen og Bakken (Andersen & Bakken, 2018). En minimalistisk tilnærming definerer sosial klasse vha. tilknytning til arbeidsliv og type arbeid (arbeidstaker, arbeidsgiver, selvstendig næringsdrivende, hvilke ferdigheter som kreves i jobben, graden av selvstendighet i jobben, karrieremuligheter etc.). Foreldrenes arbeidstype og -situasjon kan ha en innvirkning på barn og unges deltakelse i fritidsaktiviteter, for eksempel kan foreldrenes arbeidssituasjon ha en betydning for foreldrenes tilgjengelighet og mulighet til å være engasjert i barnas fritid, for foreldrenes ferdigheter og kapasitet til å organisere barnas aktiviteter, og også for økonomiske muligheter til å la barna delta. Det er et kjent funn fra flere internasjonale studier at foreldrenes/familiens økonomi er en barriere for barnas deltakelse (Holt, Kingsley, Tink, & Scherer, 2011). I Andersens og Bakkens analyser av ungdomsskoleelever i Oslo ble det funnet at foreldrenes økonomi var den faktoren som hadde sterkest betydning for hvorvidt ungdommer deltok i idrettsaktiviteter (sammenlignet med kulturelle ressurser, innvandrerbakgrunn, bosted og skole) (Andersen & Bakken, 2018).

Utdanningsnivå er en annen dimensjon i definisjoner av sosial klasse. I en ny studie fra Belgia ble det blant annet funnet (basert på intervju med foreldre til 12–18-åringer) at barn av høyt utdannede foreldre oftere deltok i organiserte aktiviteter som ungdomsklubber, musikkskole og idrettslag, og at de i tillegg også jevnlig var på for eksempel teater, museum eller galleri. Færre barn av foreldre med lavere utdanning deltok i organiserte aktiviteter; de brukte derimot oftere tid på uorganisert

aktivitet som å spille, være med venner, besøke familie og spille fotball på løkka. En god del av ungdommene med foreldre med lav inntekt hadde deltatt i organiserte aktiviteter tidligere, noe som indikerer at det også kan være sosioøkonomiske forskjeller når det gjelder frafall fra aktiviteter. Studien fant også at måten foreldrene valgte å bruke fritiden sin på varierte mellom de med lav og høy utdanning, noe som tyder på at sosioøkonomisk betingende forskjeller i fritidsbruk blir overført fra foreldre til barn (Van der Eecken et al., 2019).

Sosioøkonomisk bakgrunn har ikke bare innvirkning på hvilke muligheter barna har til å delta i aktiviteter på bakgrunn av familiens inntekt, men har også en innvirkning på hvordan familier ønsker at barna skal bruke fritiden sin. I en studie fra Australia ble det for eksempel funnet at foreldre med middels inntekt ("middelklassen") ønsket å lære barna verdier som de behøver for fremtidig suksess i arbeidslivet (som å ta ansvar og å samarbeide), mens foreldre med lav inntekt var opptatt av å forhindre at barna ikke skulle havne i et negativt miljø og tilegne seg dårlige vaner (Harrington, 2015).

3.2 Erfaringer fra Norge

For å kartlegge effekt av tiltak knyttet til barnefattigdom/inaktivitet/sosial ekskludering i Norge, har vi oppsummert følgende grå litteratur:

- Evalueringer av tiltak rettet mot å øke barns deltakelse i fritidsaktiviteter, som ligner på aktivitetskortet i AiA:
  - o Opplevelseskortet i Møre og Romsdal
- Evalueringer av relevante tilskuddsordninger innen barnefattigdom, lavinntekt og fritidsdeltakelse:
  - o Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom.
  - o Stimuleringsmidler til utprøving av fattigdomstiltak på frivillighetsfeltet.
  - o Midler til innsats for at barn som lever i inntektsfattige familier skal få delta i fritidsaktiviteter.

3.2.1 Opplevelseskort/fritidskort

Opplevelseskort som faller inn under kategorien av tiltak som hos Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) omtales som "fritidskort"¹. Fritidskort skal gi barn og unge gratis eller rabatterte tilgang til fritidsaktiviteter, og gjennom dette bidra til inkludering og utjevning av sosial ulikhet. Et privat initiativ fra Ann-Kristin Bekkevoll førte til etablering av det første opplevelseskortet, og ideen har nå utviklet seg til en nasjonal forening og tilbud om opplevelseskort i over 80 norske kommuner. De fleste av disse er samlet på nettsiden opplevelseskort.no, som gir en oversikt over hvordan kortene fungerer, hvilke tilbud de inkluderer og hvilke aktører som er

---

¹ https://www.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Veileder/Praktisk_arbeid_eksempelsamling/Eksempelsamling1/fritidskort/.

involvert og tilbyr informasjon og opplæring til kommuner som ønsker å begynne og tilby opplevelseskort. De fleste kortene er pr. i dag fysiske kort som trykkes opp og deles ut, men det foregår en digitaliseringsprosess av hele opplevelseskortordningen som innebærer digital bruk både for barna selv og for de som administrerer og forvalter løsningen².

Ønsket om å gjøre fritidskortene til en nasjonal ordning ble frontet av KrF i regjeringsforhandlingene på Granavolden i 2019, og tatt inn i regjeringserklæringen³. I Granavolden-erklæringen står det at innføringen av fritidskortet skal gjøres etter mønster fra den tilsvarende islandske ordningen. Den islandske ordningen innebærer at foreldrene til alle barn mellom seks og 18 år får et fritidskort med samme pengesum (ca. 3500 kr.) på, som kan brukes til å kjøpe fritidsaktiviteter for. Aktivitetene kjøpes fra noen av de over 100 organisasjonene som er tilknyttet ordningen⁴. Dette er altså en universell ordning for alle barn, mens de fleste opplevelseskort i Norge i dag er behovsprøvd og gis til familier med lav inntekt.

Blant de kommunene som tilbyr fritidskort i dag, er det noen som gjennomfører egne evalueringer, som Lørenskog kommune, der brukerstedene fører statistikk over bruk, og NAV har ansvaret for brukerevaluering⁵. Andre planlegger omfattende evalueringer, for eksempel av Kulturkortet i Hedmark fylkeskommune⁶.

3.2.2 Evaluering av opplevelseskortet i Møre og Romsdal

Av forskningsbaserte eksterne evalueringer av fritidskort i Norge har vi kun identifisert Telemarkforsknings følgeevaluering av pilotprosjektet med et fylkeskommunalt opplevelseskort i Møre og Romsdal⁷. (Opplevelseskortet i Møre og Romsdal er også evaluert av NAV Kristiansund, Kristiansund kommune, samt i en bacheloroppgave. Disse evalueringene er ikke med i denne oppsummeringen).

Pilotprosjektet med opplevelseskortet i Møre og Romsdal skulle legge til rette for at lavinntektsfamilier med barn kunne få tilgang til et visst antall besøk til ulike opplevelsessteder som badeland, lekeland, teater, kino og fotballkamper. Barnet kunne også ha med seg en ledsager. Fylkeskommunen hadde den overordnede koordinatorfunksjonen, mens prosjektet måtte forankres i hver kommune og gjennomføres i praksis av de lokale NAV-kontorene og brukerstedene, dvs. de som tilbyr aktiviteter (svømmehall, badeland, museum/teater/opera, kino, idrettsarrangementer etc.).

---

² <https://opplevelseskortet.no/opplevelseskortet-digitaliseres/>

³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id2626036/>

⁴ <https://reykjavik.is/en/leisure-card>

⁵ https://www.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Veileder/Praktisk_arbeid_eksempelsamling/Eksempelsamling1/fritidskort/Opplevelseskort_for_barn_og_unge/

⁶ https://www.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Veileder/Praktisk_arbeid_eksempelsamling/Eksempelsamling1/fritidskort/Kulturkortet_Hedmark/

⁷ Haukelien, H & Hvitsand, C: En tvetydig gave? Evaluering av Opplevelseskortet i Møre og Romsdal. TF-rapport nr. 356. 2015

En kommunekontakt var kontaktpunktet mellom fylkeskommunen og brukerstedene, mens det var saksbehandlere i NAV som delte ut opplevelseskort – basert på sine vurderinger av hvem som hadde behov for dem. 15 kommuner var med i pilotprosjektet i 2013 og 2014 hvor det ble utdelt opplevelseskort. Følgeevalueringen skulle omfatte gjennomføring, rutiner og samarbeid i prosjektet, i tillegg til brukernes erfaringer og eventuelle effekter.

Data ble samlet inn vha. en breddestudie med en spørreundersøkelse i alle deltakende kommuner, og med case-studier av tre kommuner. Det ble foretatt intervju med alle aktører fra kommunene, fra NAV, fra brukerstedene og fra brukerne selv. Det var utfordrende å rekruttere familier til å delta som informanter, noe som ifølge forskerne trolig kan knyttes til et opplevd ubehag knyttet til å ha fått et behovsprøvd tiltak.

Basert på aktørenes innspill i evalueringen, har forskerne trukket fram følgende overordnede ønskede og uønskede virkninger av Opplevelseskortet:

Ønskede virkninger:

- Foreldre som er positive til kortet opplever at de tidligere ofte måtte si nei til barnas henvendelser, og prioritere strengt hva barna kunne være med på. Med opplevelseskortet kan de være med på mer av det de andre barna er med på. Det gir til og med muligheter for å invitere andre barn med på aktiviteter.
- Opplevelsene gir barna mulighet til å ha de samme referansene som andre barn, de kan snakke om den samme filmen eller den samme sklia i badeland som de andre.
- Opplevelseskortet gir familien mer mulighet til å være sammen som familie.
- Noen trekker fram at kortet har en sosialt utjevne funksjon.

Uønskede virkninger:

- Bruk av opplevelseskortet kan bidra til stigmatisering av barn og familier som fattige. Dette oppleves særlig i små kommuner hvor alle kjenner alle. Forskerne poengterer at det er barnas foreldre, og ikke barna selv, som forteller dette.
- Det kan oppleves ubehagelig å levere kortet i billettluke, man befinner seg i en sårbar situasjon.
- Noen ganger vet ikke den som tar imot kortet, hvordan eller hvorfor det skal brukes, noe som bidrar ytterligere til ubehageligheten.

Evalueringen inneholder separate kapitler med erfaringer fra NAV, fra kommunene, fra brukerstedene og fra familiene basert på data både fra spørreundersøkelse og intervju.

Erfaringer fra NAV-ansatte:

- NAV-ansatte rapporterer at opplevelseskortet ble godt mottatt av, og betyr mye for, brukerne.
- Ifølge Telemarkforsknings evaluering så det ut til at de NAV-ansatte brukte skjønne og ikke fastsatte kriterier når de skulle avgjøre hvem som skulle få opplevelseskort. Kortet ble tildelt

ut fra en helhetsvurdering, ut fra økonomiske og sosiale forhold, altså ikke kun basert på familiens økonomi.

- Det ble identifisert noen svakheter i kommunikasjonen mellom aktørene, for eksempel visste ikke alltid NAV-ansatte hvilken informasjon som hadde gått ut til brukerstedene, og de savnet informasjonsmaterieell å dele ut.
- NAV-ansatte så behov for mer kunnskap, kompetanse og forutsigbarhet i bruk av opplevelseskortet, og også behov for mer kontakt med, og kunnskap om, de ulike brukerstedene. Dette må til for å sikre at forvaltningen av kortet foregår likt alle steder.
- For at systemet med opplevelseskort skal fungere godt, rapporterte NAV-ansatte at det var behov for et system for administrering som ikke var personavhengig, samt behov for jevnlig informasjon og påminnelser til saksbehandlere slik at kortet ikke glemmes i andre oppgaver. Dette må til for å sikre at alle som har behov for og rett til kortet, får tilbud om det.
- I noen av de små kommunene hadde NAV-ansatte opplevd at foreldre takket nei til kortet, og mente det kan ha sammenheng med stigmatisering.
- Det ble ansett som en stor fordel at kortet kunne brukes i alle de deltakende kommunene, slik at barn fra små steder kunne være med på opplevelser i byene.
- Ordningen ble ansett som i stor grad basert på ildsjeler og frivillighet, både hos brukerstedene og innad i de offentlige forvaltningsorganer.
- God videreføring ble ansett å være avhengig av at ansvaret for å holde trykket oppe blir ivaretatt av kontaktpersonene på de ulike NAV-kontorene, og av enkeltpersoners vilje til å involvere seg og ta ansvar for noe som ligger utenfor deres ordinære oppgaver.

Erfaringer fra kommunene:

- Kommunekontaktene rapporterte også at opplevelseskortet ble godt mottatt og betyr mye for brukerne.
- Kommunene kunne vært mer involvert i administreringen av kortet, fordi de ansatte der treffer mange av brukerne. Å være lite involvert kan føre til at ordningen glemmes.
- Kommunekontaktene visste ikke så mye om hvordan kortet brukes. De hadde liten jevnlig kontakt med brukerstedene. Det var ikke ansett som behov for mer kontakt, ettersom kommunekontaktene ikke hadde noen rolle i prosjektet utover å inngå og fornye kontrakter med brukersteder, og fordi de anså at ordningen gikk av seg selv fra brukstedenes side.
- Kommunekontaktene anser jevnt over at de har god kunnskap om ordningen og sine oppgaver, men at det er potensial for bedre forankring både i kommuneorganisasjon og i politisk ledelse.
- Samarbeidet med NAV og fylkeskommunen ble rapportert som ikke helt optimalt. Informasjonsflyten kunne ha vært bedre.

Erfaringer fra opplevelsesstedene/brukerstedene:

- Brukerstedene er tilbyderne av gratis aktiviteter til barna med opplevelseskort, og ble av mange opplevd som selve kjernen i ordningen.

- Av de 20 brukerstedene som besvarte midtveisundersøkelsen (dvs. omtrent halvparten av alle stedene), svarte halvparten at de ikke hadde hatt besøk av noen brukere med opplevelseskort.
- Ifølge Telemarkforsknings evaluering så det ut til at brukerstedene ikke hadde behov for kunnskap om hva de andre brukerstedene drev med, eller hva som er kommunens rolle.
- Noen brukersteder rapporterte ingenting om bruken av kortet til NAV eller andre aktører, dvs. det var vanskelig å få systematisk dokumentasjon på hvordan kortet ble brukt.
- Det var nokså lav respons fra brukerstedene i breddeundersøkelsen.
- Evalueringen ga et inntrykk av at brukerstedene ikke ble involvert nok i det helhetlige prosjektet, og at de ikke fikk en følelse av å være med på et fellesprosjekt.
- Det er viktig å understreke at de innspillene som kom fra brukerstedene, viste at de er engasjerte i saken og ønsker å ta sosialt ansvar med tanke på barn som ikke har like store muligheter til å delta som andre.

Innspill fra alle de ansvarlige aktørene viste at ingen var involvert i hele prosessen med opplevelseskortet, men at alle hadde ansvar for hver sin bit. Det var ikke noe tilbakemeldingssystem som muliggjorde nødvendige endringer. Engasjementet for ordningen ble tilfeldig, personavhengig og lite sammenhengende. Både NAV-ansatte og kommunekontaktene opplevde at fylkeskommunen ikke var nok til stede som den ansvarlige part, selv om de fleste mente det var fordelaktig at ordningen er fylkeskommunal. De fleste mente også at ordningen med opplevelseskort bør videreføres fordi det er et godt tiltak for målgruppen.

Erfaringer fra familiene:

- Barna var ubekymret glade for opplevelsene de fikk tilgang til.
- Foreldrene opplevde kortet og opplevelsene de ga tilgang til både som en velsignelse, men også knyttet til et visst ubehag.
- Barna fikk mulighet til å delta i aktiviteter de ikke hadde hatt mulighet til å delta på før, både sammen med familien og med venner, og de satte pris på at det kunne brukes i hele fylket.
- Det var noe usikkerhet angående hvordan kortet skulle brukes, og dette kan ha vært med på å skape ubehagelige situasjoner, for eksempel dersom de ansatte/frivillige på brukerstedet ikke vet hvordan det skal brukes.

3.2.3 Evalueringer av nasjonale tilskuddsordninger innenfor fattigdom, inkludering og fritidsaktiviteter

Den mest omfattende tilskuddsordningen på området barnefattigdom er *Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom*, som tildeles av Bufdir.⁸ Formålet med ordningen er å motvirke eller dempe konsekvensene av fattigdom blant barn og ungdom. Det kan søkes om tilskudd til at barn/unge (og deres familier) kan delta i kultur- og fritidsaktiviteter, i ferieaktiviteter og i alternative mestringsarenaer.

Ordningen ble evaluert av Fafo i 2016-2018 ved å evaluere ulike forhold ved de tiltakene som fikk tilskudd i 2015.⁹ Tiltakene var i kategoriene idrettsaktivitet; ferieaktivitet (dagtilbud); friluftsliv; ferieaktivitet (leir, feriereise); musikk og dans; fritidsklubb; forebyggende aktivitet; ferietiltak med foreldre; utstyrsbank; film, data, IKT; leksehjelp; langvarig jobbtrening; sommerjobb/kortvarig jobbtrening; kontantkasse etc. og opplevelses-/kulturkort. Til sammen 164 tiltak var inkludert i evalueringen. I vårt arbeid gjennomgår vi først og fremst ordningens eventuelle virkninger på barn og unge som er berørt av fattigdomsproblemer, og deres deltakelse i fritidsaktiviteter. Det som er evaluert når det gjelder virkninger er om tiltakene har nådd målgruppen, om tiltakene er nyttige for de som deltok, hvorvidt tiltakene har bidratt til at barn og ungdom som er berørt av fattigdom kan delta i aktiviteter på lik linje med andre barn og unge og at tiltakene ikke bidrar til stigmatisering. (Fafos' arbeid inkluderer ikke en effektevaluering).

Fafos evaluering er ikke rettet mot hvorvidt hvert enkelt prosjekt som har fått tilskudd har nådd sine mål, men om selve tilskuddsordningen er formålstjenlig. Evalueringen inkluderer imidlertid et brukerperspektiv der brukerne er de som har mottatt tilskudd; kommuner, organisasjoner eller private aktører. Det er særlig gjennom denne tilnærmingen evalueringen tar opp hvorvidt tilskuddsordningen og tiltakene når målgruppen barn og unge som er berørt av fattigdom.

Sammenlignet med tidligere lignende evalueringer kom det fram i Fafos evaluering at kommunene nå i større grad anerkjenner at de har et barnefattigdomsproblem, at de i større grad setter det på den politiske agendaen, og at det er større kunnskap og bevissthet om barnefattigdom og kompleksiteten i dette fenomenet. Informantene i evalueringen beskrev mange aspekter av fenomenet barnefattigdom som dekker langt mer enn inntekt, bl.a. foreldrenes lave eller manglende tilknytning til arbeidslivet; familier med utfordringer knyttet til rus og/eller psykisk helse; foreldre som sliter med å følge opp ungenes skolearbeid og fritid; foreldre som ikke er vant til å bruke fritids- og

---

8

[https://www.bufdir.no/Tilskudd/Aktuelt/Nasjonal tilskuddsordning for inkludering for inkludering av barn i lavinntektsfamilier utlysning for 2019/](https://www.bufdir.no/Tilskudd/Aktuelt/Nasjonal_tilskuddsordning_for_inkludering_for_inkludering_av_barn_i_lavinntektsfamilier_utlysning_for_2019/)

⁹ Fløtten og Skog Hansen: Fra deltakelse til mestring. Evaluering av nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom. Fafo-rapport. 2018:4

kulturtilbud, eller som ikke mestrer eller forstår barnas behov for deltakelse i kultur- og fritidsaktiviteter og flyktning- eller innvandrerbakgrunn.

Av suksesskriterier for at kommunene skal lykkes med arbeidet mot barnefattigdom, ble følgende trukket fram av informantene i evalueringen:

- At barnefattigdom står på den politiske agendaen; at barnefattigdom har lokal politisk oppmerksomhet.
- At arbeidet med fattigdom blant barn må være forankret i en vedtatt politisk plan. Ved å forandre innsatsen i en overordnet temaplan viser kommunene hvordan de anerkjenner kompleksiteten av fenomenet og behovet for tverretattlig innsats.
- At det foretas kartlegginger av barnefattigdom i egen kommune, noe som kan øke oppmerksomheten rundt barnefattigdomsproblemet.
- At frivilligheten er etablert som en viktig bidragsyter på området barnefattigdom og at de samarbeider med kommunen.
- Tidlig innsats (gjerne allerede i barnehagen).
- Å tilby generelle tiltak som ikke stigmatiserer.
- Å tilby tiltak som er attraktive for målgruppen. Når tiltakene er så populære at det er rift om å få være med, og når både barn/unge fra lavinntektsfamilier og andre barn/unge ønsker å være med.

Surveyen i Fafos evaluering viser likevel at det er et gap mellom hva kommunene *mener* er suksesskriterier, og hva de faktisk *gjør*, men også at kommunene som har fått tilskudd fra nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom, lykkes oftere enn de som ikke har fått tilskudd.

De tre dimensjonene av *tiltakenes virkning på barn og unges deltakelse* er målt i nettundersøkelsen, dvs. basert på egenrapportering fra informantene (tiltaksansvarlige):

- 1) Hvorvidt målgruppen for tiltakene er nådd** i alle prosjektene som har fått tilskudd, er vurdert i Fafos spørreundersøkelse, dvs. målt vha. informantenes egenvurdering. $\frac{3}{4}$ av respondentene rapporterte at de i stor grad har nådd målgruppen. I case-studiene kom det fram at noen barn/unge likevel faller utenfor. Dette kan skyldes at foreldrene ikke vil at barna skal delta i denne aktiviteten (mange la vekt på foreldreinvolvering), eller at tiltaket kan oppleves irrelevant. Noen av de tiltaksansvarlige stilte også spørsmål ved om de selv kjenner målgruppen sin godt nok. Hvis det ikke er kjent for tiltaksansvarlige hvilke familier som har dårlig råd, så er det vanskelig for dem å være sikre på at de har nådd den overordnede målgruppen.
- 2) Hvorvidt tiltakene er nyttige:** I undersøkelsen svarte hele 97 prosent av respondentene at tiltakene er nyttige for de som deltar. Det er derimot noe uklart hva som ligger i "nyttig" i denne sammenhengen. I noen tiltak har brukerne selv gitt tilbakemeldinger, men i andre tiltak er vurderingen av nytte basert på en generell opplevelse blant de som jobber med tiltaket, at deltakerne virker fornøyde eller at tiltaket har godt rykte. Et argument for at disse tilbakemeldingene er sannsynlige, er at mange av tiltakene er videreføringer av allerede

eksisterende tiltak. Det anses som usannsynlig at så mange tiltak ville ha blitt videreført om de ikke ble opplevd som nyttige for deltakerne.

- 3) Hvorvidt tiltakene fører til at barn og unge som er berørt av fattigdom deltar i aktiviteter på lik linje med andre:** Kommunene selv vurderte at tiltakene har bidratt til at barn og ungdom kan delta i aktiviteter som andre barn er med på, og at tiltakene ikke bidrar til stigmatisering.

Forskerne bak Fafo-rapporten konkluderer med at disse funnene peker i retning av at tilskuddsordningen bidrar til inkludering, samtidig som det fortsatt må gjøres enda mer for å sikre inkludering.

Evalueringer av prosjekter som har mottatt støtte fra en av de to tilskuddsordningene *Stimuleringsmidler til utprøving av fattigdomstiltak på frivillighetsfeltet* (2015) og *Midler til innsats for at barn som lever i inntektsfattige familier skal få delta i fritidsaktiviteter* (2016) (utlyst av Kulturdepartementet) er evaluert av Rambøll i 2019.¹⁰ Formålet med tilskuddsordningene er å gi flere barn og unge mulighet til å delta i organiserte aktiviteter, uavhengig av foreldrenes økonomi. Formålet med evalueringen er å undersøke om dette målet er nådd. Dette ble gjort gjennom å undersøke om prosjektene som har fått tilskudd er effektive, om de kjennetegnes av velfungerende former for samarbeid og fremgangsmåter som har overføringsverdi og i hvilken grad målgruppen er truffet.

Prosjektene som fikk midler fra de to ordningene ble kategorisert i følgende seks kategorier: Kartlegging og identifisering av tiltak; Formidling av fritidstilbud og eksisterende støtteordninger; Utstysordninger; Økonomisk støtte til deltakelse; Aktivitetstilbudet i prosjektene og Hjelp til deltakelse i fritidsaktivitet.

Ulike former for samarbeid innbefattet samarbeid innad i kommunen, samarbeid mellom kommunen og frivillige lag/organisasjoner – både når prosjektet er forankret i kommunen og når prosjektet er forankret i en frivillig organisasjon. Evalueringen drøftet følgende om samarbeid: Prosjekter som er forankret i kommunen har en fordel ved at de har tilgang på samarbeidspartnere innad i egen kommuneorganisasjon. Dersom prosjektet er forankret i kommunen, er det for ansatte enklere å prioritere nye oppgaver ettersom det er kommunen som har initiert samarbeidet og sier at dette skal prioriteres. Dersom prosjektet er forankret i kommunen kan det derimot være vanskeligere å få frivillige aktører til å prioritere disse oppgavene, enten pga. manglende eierskap til prosjektet eller manglende kapasitet. For å lykkes bedre med samarbeidet med frivilligheten er det viktig å involvere dem tidlig i prosjektet, for eksempel i en arbeidsgruppe for å tilrettelegge nettopp for medeierskap og prioritering. Dersom prosjektet er forankret i frivilligheten, øker sannsynligheten for tilgang på personer som har sterkt engasjement for å gjøre en forskjell for målgruppen. De er ofte vant til å samarbeide med mange ulike aktører og har stort nettverk, men kan likevel oppleve at det er vanskelig å få etablert et samarbeid med kommunen.

---

¹⁰ Rambøll: Inkludering gjennom organiserte fritidsaktiviteter. En evaluering av prosjekter med mål om å øke deltakelsen for barn og unge i lavinntektsfamilier. 2019

Det ble også trukket fram som en suksessfaktor for godt samarbeid og engasjement at aktørene blir bevisstgjort om konsekvenser av barnefattigdom og hvilken rolle frivillige har i kommunens inkluderingsarbeid.

For å lykkes med samarbeidet, og med å nå målene i prosjektene, ble det vurdert å være særlig sentralt at ansatte i førstelinjen i kommunen kan fange opp barn/unge i målgruppen. Dette gjelder først og fremst ansatte på grunnskolene fordi de kan fange opp barn med behov som ikke er fanget opp andre steder i systemet, og fordi de potensielt sett når *alle* barn. I tillegg er NAV, flyktningetjenesten, voksenopplæring, barnevern, helsesykepleiere, miljøterapeuter og utekontakten sentrale samarbeidspartnere i kommunens førstelinje.

Potensielle barrierer for samarbeid mellom kommune og frivillighet ser i Asker ut til å være løst gjennom strukturelt samarbeid i mange år, og med samarbeidsavtaler som sikrer forpliktelse fra alle parter. Det mangler en løsning for opplæring av hvordan frivillige aktører skal legge inn aktiviteter i appen, samt en plan for hvordan man skal sikre at frivillige aktører ser på AiA som den foretrukne metoden å informere om sine aktiviteter på.

3.2.4 Anbefalinger til videre utvikling av AiA

Anbefalingene i dette kapittelet er primært basert på litteraturgjennomgangen og sekundært på samtaler med involverte aktører i Asker kommune.

Barnas behov

- Dersom AiA skal basere seg på identifiserte faktorer som motiverer eller forhindrer barns deltakelse i fritidsaktiviteter, så er det – basert på litteraturgjennomgangen – avgjørende at tilbudene i appen og fordeling av midler går til tilbud som oppleves som morsomme og attraktive for barna selv. Barn ønsker å delta på aktiviteter de synes er gøy – det er et hovedfunn i tidligere studier og kunnskapsoppsamlinger av barns deltakelse i fritidsaktiviteter (se 3.1.1).
- Den andre hovedfaktoren av interpersonelle motivasjonsfaktorer/hindringer identifisert i litteraturen, var det å oppleve seg selv som flink eller ikke flink (se 3.1.1). Tilbudene i appen og fordelingen av midler til barna kan derfor rettes inn mot å la barn få oppleve mestring. Dette kan man legge til rette for ved å la de som er tette på barna, for eksempel miljøarbeidere på skolen eller lærere, få mulighet til å overføre penger i appen til aktiviteter basert på en vurdering av barnas mestringsmuligheter. For å legge til rette for å styrke barnets selvfølelse og mestring, så kan aktiviteten som tilbys gjerne være individuell, som for eksempel å lære og spille et instrument eller å male.
- Målretting av penger og aktiviteter kan også bidra til at barn opplever større grad av inkludering, å få være mer sammen med venner og å få oppleve det samme som andre jevnaldrende – dersom innholdet i appen er sosiale aktiviteter, felles møteplasser der barn får være med på de samme aktivitetene som vennene sine. Det hjelper ikke nødvendigvis med gratisbillett til en ishockeykamp dersom alle vennene dine skal på fotballtrening.

- For å få til en slik målretting av penger og aktiviteter, så bør ikke tilbudene i appen styres kun av eksterne aktører og de tilbudene de legger inn i appen, for eksempel rabatterte billetter eller gratis inngang på enkeltarrangement. Det bør være frie midler tilgjengelig som kan styres inn mot barnas behov, ønsker og mestringsmuligheter, og appen bør inneholde mulighet til å betale kontingenter og medlemskap i gjentakende aktiviteter som fotballtreninger, svømmekurs, korps og speideren.
- Hvis tilbudet av gratisbilletter blir for stort, kan man vurdere en ordning med sponing der næringslivet gir penger.
- Appen skal svare til mange behov, men det overordnede bør være barnas behov: for morsomme aktiviteter, for å få delta på det samme som de andre, for å få være med venner og for å oppleve mestring. For å imøtekomme barnas behov, bør utvikling av tjenesten involvere medvirkning fra barna selv.

Familie-/foreldreinvolvering

- Litteraturgjennomgangen viste hvor stor rolle foreldre spiller for barnas valg av fritidsaktiviteter, både med tanke på praktiske forhold som økonomi og tid, men også når det gjelder kunnskap og holdninger til aktiviteter (se 3.1.2). Dette tyder på at det er avgjørende med høy grad av foreldreinvolvering i utvikling og bruk av appen. Dersom foreldre skal kunne overføre penger til barna sine i appen, må appen være brukervennlig ut fra deres premisser, den må sørge for at håndtering av barnas fritid blir enklere, og/eller de bør få en opplæring i bruk av appen (se mer i avsnittet om formidling og markedsføring nedenfor).
- En del foreldre med innvandrers- og flyktningbakgrunn kan i tillegg ha behov for en større grad av involvering i selve konseptet fritidsaktiviteter, og å delta selv for å bli kjent med for eksempel dugnad i idrettslaget, eller for å oppleve trygghet når barna er på fritidsklubben. Selve appen kan ikke møte denne typen behov, men ettersom appen er en del av et større rammeverk, bl.a. med aktivitetsguider, finnes det andre muligheter for å få involvert foreldre.
- Det anbefales – som allerede foreslått i AiA – at utviklingssamtaler på skolen brukes til å snakke om tjenesten, ettersom dette er en samtale alle foreldre og barn i grunnskolen inviteres til.
- Som nevnt i avsnittet over gjør barnas behov det relevant å trekke inn barna selv i utviklingen. Dette vil gjelde designet av appen, innholdet og aktivitetsformidlingen. For å utvikle andre funksjoner er det relevant å også involvere foreldrene i utviklingen av betalingsløsninger og andre funksjoner slik at appen i størst mulig grad bidrar til at foreldrenes håndtering av barnas fritidsaktiviteter blir så enkel som mulig. Appen blir mer sannsynlig foretrukket av foreldrene dersom den tilbyr enklere løsninger enn de allerede eksisterende løsningene for kunnskap om tilbud, påmelding og betaling.

Formidling og markedsføring

- Det anbefales at det utarbeides en formidlingsplan for AiA som skal dekke mange ulike former for formidling til mange målgrupper. Formidlingen må omfatte både appen, kalenderen, BUA og aktivitetsguidene. Målgruppe for informasjonen er barna, foreldrene, andre aktører som kan identifisere behov og overføre penger i appen (lærere, miljøarbeidere etc.), tilbydere av aktiviteter (kommunale, frivillige og private), næringslivet og samarbeidspartnerne. Punktene nedenfor gjennomgår formål og innhold i formidling/-markedsføring rettet mot alle disse målgruppene:
- **Barna:** Barna trenger informasjon om at appen finnes, hvilke funksjoner den har og hvordan de skal bruke den. Målet med formidlingen til barn bør være at så mange som mulig – gjerne alle – laster den ned, liker den, ser fordeler med den og bruker den.
- **Foreldrene:** Foreldre trenger på samme måte som barna informasjon om at appen finnes, hvilke funksjoner den skal ha, og hvordan barna kan bruke den. I tillegg trenger de ikke minst informasjon om hvordan de som foreldre skal eller kan bruke den, dvs. hvordan de kan overføre penger til appen selv, og hvordan andre kan gjøre det, inkl. informasjon om samtykke og personvern. Noen vil trenge ekstra forsikringer om at appen og aktivitetene er trygge, mens andre trenger mer overordnet kunnskap om hvorfor deltakelse i fritidsaktiviteter er viktig for barnas utvikling og livskvalitet.
- **Superbrukere, dvs. andre som kan identifisere behov og overføre penger:** Superbrukere, dvs. andre enn foreldrene som kan overføre penger til appen, for eksempel ansatte på skoler, NAV, helsesykepleier trenger informasjon om at appen finnes, hvordan barn og foreldre kan bruke den og om hvordan de skal kan bruke den. De kommer sannsynligvis også til å få en rolle i selve informasjonsformidlingen, bl.a. ved at fritidsaktiviteter og appen kan bli et fast punkt på agendaen i alle utviklingssamtaler på skolen og må derfor selv ha nok kunnskap om appen og andre tjenester til å utføre denne oppgaven. For å kunne identifisere behov og eventuelt overføre penger til barnas app, er de avhengig av tydelige fordelingskriterier.
- **Tilbydere av aktiviteter, organisasjoner og lag, både kommunale, frivillige og private:** Tilbyderne av aktiviteter trenger informasjon om at appen finnes, hvordan barn og foreldre skal bruke den, hvordan barn og foreldre får vite om den og hvordan de selv skal bruke den, dvs. hvordan de skal legge inn sine tilbud i den. Hvilke tilbud som skal legges inn i appen kan styres etter ulike prinsipper, for eksempel prinsippet om at alle tilgjengelige aktiviteter i Asker kommune skal legges inn i appen. Vi anbefaler likevel at tilbudene i appen inkluderes etter prinsipper som bidrar til å møte barnas behov for å ha det gøy, oppleve mestring og være sammen med venner, som beskrevet ovenfor. Det er også vist i litteraturgjennomgangen at tilbydere av fritidsaktiviteter med fordel kan bli bevisstgjort de potensielt store effektene deres aktiviteter kan ha for å redusere uheldige konsekvenser av barnefattigdom, noe som kan være med på å øke engasjement og motivasjon i arbeidet deres. Formidlingsplanen bør i tillegg ha en egen plan for å sikre at frivillige aktører ser på AiA som den foretrukne metoden å informere om sine aktiviteter på.
- **Næringslivet:** Næringslivet i Asker bør få informasjon om appen og dens funksjoner og behov for tilbud, særlig knyttet til ideen om å invitere inn aktører fra næringslivet både som tilbydere av aktiviteter og som rene sponsorer som bidrar med frie midler.

- **Involverte fra alle de tilknyttede tjenestene, appen, kalenderen, BUA og aktivitetsguidene:** Alle involverte fra de tilknyttede tjenestene (appen, kalenderen, BUA og aktivitetsguidene) må vite hvordan hver enkelt tjeneste virker, samt hvordan alle tjenestene virker sammen. Alle involverte må vite om hverandres tilbud. Hvis en ny aktivitet er tilgjengelig i appen, for eksempel slalåmkurs, bør BUA vite om det sånn at de kan ha utstyr tilgjengelig.
- **Samarbeidspartnerne i prosjektgruppe og styringsgruppe i alle etater i kommunen:** Alle samarbeidspartnerne i prosjektgruppen og styringsgruppen er avhengig av en funksjonell informasjonsflyt for at arbeidet med utvikling, implementering, drift og eventuell overføring skal foregå målrettet, effektivt og bærekraftig.

Funksjonalitet og løsninger for å nå alle målgrupper

- Det er et skrikende behov for en felles definisjon for hva appen skal være blant de involverte partene. Det bør utvikles prinsipp for hvilke typer aktiviteter som skal være tilgjengelig i appen. Dersom prinsippet for innhold kun er at flest mulig aktiviteter fra alle typer aktører skal inkluderes i appen, basert på at alle aktører selv legger inn sine aktiviteter, så kan man ende opp med et innhold/tilbud som i stor grad styres av kommersielle aktører og ikke av barn og unges behov og ønsker.
- I forlengelsen av dette bør det utvikles et rammeverk for hvilke prinsipper som skal styre fordeling av midler gjennom appen. Dette bør være såpass strukturert og enkelt at det oppleves likt for alle som bruker det, samtidig som det gir rom for individuelle tilpasninger slik at hvert barn får mulighet til å delta i det som han/hun har behov for eller ønsker. Rammeverket bør inneholde anbefalinger for prioritering i fordelingen av midler i form av tiltak som bidrar til mestring for den enkelte, tiltak som bidrar til sosial inklusjon (mulighet til å invitere venner, ikke bare bli invitert), tiltak for å hindre at noen faller utenfor og så videre. Det er viktig at fordelingen av midler til målgruppen bidrar til å understøtte målene om deltakelse, mestring, inklusjon og vennskap og at man unngår at fordelingen av goder utøves som en "premie" i form av gratisbilletter i gitte situasjoner.
- Det anbefales også at prosjektet lager en strategi som tydelig skiller mellom de økonomiske tiltakene som er rettet mot å få alle til å bruke AiA, og de økonomiske tiltakene som er rettet mot å styrke mestring, deltakelse, vennskap og inklusjon i målgruppen barn fra lavinntektsfamilier. Det kan være hensiktsmessig å dele strategien i to –økonomiske tiltak som vil øke deltakelsen blant alle (rabatter, gratistilbud), og økonomiske tiltak som virker inkluderende for de med behov for bistand.
- I tillegg til barna selv er foreldre og ansatte i kommunens førstelinje sentrale brukere som tjenesten skal nå. Det anbefales som nevnt ovenfor at tjenesten inneholder løsninger som kan hjelpe foreldrene, for eksempel ved at betalingsløsninger og påmeldinger er enklere enn de løsningene de bruker i dag, og at løsningen gir kommuneansatte mulighet til å hjelpe barna akkurat slik de ser at det er mest relevant og ved å kunne hjelpe barna både med å oppleve mestring og sosial inkludering.

Funksjoner i appen og eventuelle tilleggstjenester

- Det anbefales at tjenesten inkluderer løsninger for transport ettersom det er identifisert som en barriere i litteraturen på feltet, både internasjonalt og nasjonalt – hvordan sikre at barna kommer seg til og fra aktivitetene? Transport som barriere er relatert til både mangel på tid og penger. I Arendal er det utviklet en egen app i tilknytning til et opplevelseskort for å hjelpe barn med transport til aktiviteter, der frivillige stiller opp som sjåfører¹¹.
- Det anbefales å utrede om appen skal ha en ledsagerfunksjon. Dette er basert på funn fra Telemarksforsknings evaluering av opplevelseskortet i Møre og Romsdal der det ble trukket fram som særlig positivt fra brukernes side at de kunne oppleve ting sammen som familie, og at de kunne invitere med venner på aktiviteter.

4 Overførbarhet

Vurderinger av overførbarhet av tiltak til andre kommuner er basert på Fafos evaluering av *Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom*, Rambølls evaluering av *Stimuleringsmidler til utprøving av fattigdomstiltak på frivillighetsfeltet og Midler til innsats for at barn som lever i inntektsfattige familier skal få delta i fritidsaktiviteter* og på samtaler med relevante aktører i Asker kommune.

Fafos evaluering av *Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom*: Basert på case-studiene og erfaringssamlingene er det trukket fram flere forhold som informantene mener er suksesskriterier for å utvikle tiltak som skal bidra til at barn og unge berørt av fattigdom får delta i fritidsaktiviteter på lik linje med andre barn. Disse suksesskriteriene er av relevans for overføring av tiltak til andre kommuner, frivillige organisasjoner eller private aktører:

- Tilbudene må være attraktive for målgruppen og ha høy kvalitet.
- Å bygge på aktiviteter og arenaer som er kjent fra før, både for barna og foreldrene; dette legger til rette for trygghet og forståelse, for at flere får lov til å delta og en gradvis alminneliggjøring av kulturelle aktiviteter blant alle.
- Samarbeid mellom ulike aktører, for eksempel både kommunen og frivillige aktører – som til sammen har bedre kunnskap om utfordringer og behov, som kan samordne innsatsen mot samme mål og forebygge at det utvikles overlappende tiltak
- Å mobilisere foreldrene: å få med foreldrene i aktiviteter, å bidra til at foreldre og barn kan ha felles opplevelser, styrke foreldrenes muligheter til å følge opp barna sine, legge til rette for økt foreldrekunnskap om aktiviteter og opplevelser.
- Tiltak som er åpne og tilgjengelige for alle.
- Tiltakene må ikke bidra til stigmatisering av dem som deltar.

11

https://www.google.com/search?rlz=1C1GCEJ_enNO815NO815&ei=UBTxXIW4B4jprgTgs4HIAQ&q=fortet+sms+transportapp&og=fortet+sms+transportapp&gs_l=psy-ab.3..35j39.2109.3713..3806...0.0..0.84.880.12.....0....1..gws-wiz.....0i22i30.qvKhEQAgzMQ

- Tilgang til utstyr.

Rambølls evaluering av *Stimuleringsmidler til utprøving av fattigdomstiltak på frivillighetsfeltet og Midler til innsats for at barn som lever i inntektsfattige familier skal få delta i*

fritidsaktiviteter: For å vurdere suksesskriterier og barrierer for videreføring av prosjektene, enten til ordinær drift og/eller til andre kommuner, ble følgende problemstilling benyttet: I hvilken grad er prosjektene av sin opprinnelige kontekst for å kunne fungere godt? Evalueringen har konkludert med følgende suksesskriterier og barrierer:

Suksesskriterier for videreføring til ordinær drift:

- Å planlegge for ordinær drift allerede fra starten av, slik at tiltaket hele tiden er organisert med tanke på videreføring. Disse prosjektene rigges annerledes organisatorisk eller ressursmessig enn prosjekter som kun hadde et begrenset tidsperspektiv.
- Bygge på etablerte strukturer, bruk av eksisterende tilbud.
- Ikke føre til mange nye administrative oppgaver eller økonomiske bevilgninger, ansvaret kan legges til en eksisterende stilling.
- Forankring og involvering fra kommunen (ledelsen).
- Økt bevisstgjøring om barnefattigdom og konsekvenser av deltakelse i aktiviteter (holdningsskapende arbeid).
- Evne til å skaffe økonomiske midler og rekruttere personer (kan være vanskeligere i frivillige organisasjoner, men mange har også stor kompetanse i søknadsskriving og har et stort nettverk).
- Velfungerende samarbeidskonstellasjoner.

Barrierer for videreføring til ordinær drift:

- Forsinkelser etc. i utvikling og iverksetting, fordi det fører til at man ikke ser de ønskede resultatene man trenger for videreføring. Det er vanskeligere å finne midler til å videreføre et prosjekt dersom det ikke har vært i drift lenge nok til å vise resultater.
- Tiltak som ikke treffer/er ineffektive fordi de ikke var utviklet i tråd med målgruppens behov og ønsker.
- Mangel på ressurser: folk, penger, organisasjonsstruktur – for eksempel hvis videreføring krever ansettelse i en ny stilling. Det er krevende å finne ekstra midler i kommunens budsjetter til nye tiltak. Ansatte i kommunen og frivillige aktører har lite ledig kapasitet til nye oppgaver.

Suksesskriterier for videreføring til andre kommuner:

- Dokumenter metoder, beskrivelser, veiledninger.
- Dele erfaringer. Kompetanseoverføring. Mulig å kontakte aktørene i den opprinnelige kommunen/organisasjonen. Veiledning.

Barrierer for videreføring til andre kommuner:

- Uferdige tiltak, uklart definerte tiltak, vanskelig for andre å forstå.
- Særlige forhold ved ett sted/en organisasjon: Spesielle samarbeidsforhold, kompetanser eller personlige egenskaper. Demografi: Noen tiltak passer for liten målgruppe, andre for store.
- Utvikle konkrete verktøy som andre kan ta i bruk: Samarbeidsavtaler mellom kommune og frivillig lag (forplikter, definerer oppgaver), programvare for nettside med informasjon om tilbud og støtteordninger og nettside med elektronisk søknadsskjema for støtteordning (men presiserer at det kan være nødvendig med lokale tilpasninger).
- Selv om det var et suksesskriterium for videreføring til ordinær drift å basere nye tiltak på eksisterende strukturer, så kan det samme være en barriere for overførbarhet til andre steder. Prosjekter som har tatt utgangspunkt i allerede eksisterende samarbeidskonstellasjoner kan være vanskeligere å gjennomføre andre steder nettopp fordi denne etablerte konstellasjonen var en av årsakene til at tiltaket fungerte.

Samtaler med relevante aktører i Asker kommune:

I samtaler med relevante aktører i Asker kommune, som var eller hadde vært involvert i AiA-prosjektet på ulike måter, tok vi opp suksesskriterier og barrierer for videreføring av tjenesten til andre kommuner gjennom å snakke om hva som er avgjørende for at utviklingen av tjenesten har kommet så langt som den har nettopp i Asker, hvilke milepæler prosjektet har oppnådd og hvilke kontekstuelle forhold som er spesifikke for Asker og hvilke som er mer generiske.

Det som må være til stede for å etablere – og eventuelt også overta – en tjeneste som AiA, er på overordnet politisk nivå: Politisk vilje, ønske, engasjement og motivasjon, toppforankring og kontinuerlig jobbing for å opprettholde engasjementet og trua på at dette blir bra. Fra Asker beskrives det en overordnet innstilling om å alltid være på hugget, søke forbedringer og å alltid ønske å utvikle bedre tjenester for å kunne utnytte ressursene bedre.

I tillegg til topppolitisk forankring må det bevilges eller prioriteres penger fra kommunen til prosjektet, og det inkluderer til alle prosjektets faser: utvikling; implementering, inkludert formidling/markedsføring og drift, inkludert de direkte overføringene til brukerne av appen. Asker er en økonomisk robust kommune som kan sette av penger til utvikling av nye tjenester, men har også søkt og fått en god del eksterne tilskudd til tjenesteutvikling.

Når det gjelder selve arbeidet med å utvikle tjenesten, så beskrives det som fordelaktig med forpliktende og strukturert samarbeid både innad i kommunen og mellom kommune, frivillighet og private aktører. Prosjektet bør være forankret også på øverste nivå i hver enhet fra den kommunen som skal være involvert, for eksempel oppvekst, velferd og IT. Tjenesteutvikling kan bli mer vellykket dersom de forskjellige enhetene ser på seg selv som del av et lag som jobber mot et felles mål: bedre lokalsamfunn og økt livskvalitet for alle innbyggerne. Representanter fra de involverte kommunale enhetene kan sitte i prosjektets styringsgruppe. Det er også ansett som avgjørende at

kommunen har frivillighet som et satsingsområde, og at samarbeidet med frivilligheten er strukturert, dvs. at det foreligger samarbeidsavtaler. Representanter fra frivilligheten vil være relevante å inkludere i en prosjekt-/arbeidsgruppe, ettersom en slik gruppe bør ha medlemmer med kompetanse om målgruppene, tiltak, tilbud og utfordringer på feltet aktivitet/deltakelse/inkludering. En prosjekt-/arbeidsgruppe bør dessuten ha medlemmer med ulike kompetanser og perspektiv, og for eksempel også inkludere representanter fra private aktører. Mandatet og oppgavene til styringsgruppen og prosjekt-/arbeidsgruppen bør være tydelig slik at alle er trygget på ansvar og roller.

Som nevnt ovenfor, bør implementeringsfasen inkludere en formidlings- eller markedsføringsplan for den nye tjenesten. Denne har ulike funksjoner: å gjøre tjenesten kjent, å få alle til å bruke den, å legge til rette for at den blir den foretrukne tjenesten/kanalen, samt opplæring av brukere. Dersom en ny tjeneste skal bli kjent, mye brukt og den foretrukne tjenesten, så må i tillegg innholdet være attraktivt, og tjenesten må være lett tilgjengelig og brukervennlig. Tjenesten AiA er i kontinuerlig utvikling, og det blir påpekt at den ikke bør fremstilles som en ferdig løsning som kan direkte overtas av en annen kommune. I tillegg kan det være rettigheter knyttet til den tekniske løsningen som må avklares før noen andre eventuelt kan bruke samme løsning.

Dersom en annen kommune ønsker å ta i bruk samme tjeneste som AiA, så påpekes det av flere at det er viktig å se på alle tilbudene som virker sammen i tjenesten: appen/aktivitetskortet, kalenderen, utstyrsleie i BUA og aktivitetsguidene. Disse fremstilles som en helhet, og dermed vil det ikke vil være hensiktsmessig å ta i bruk bare appen/aktivitetskortet. Man kommer ikke i mål dersom et barn får muligheten til å delta på fotballtrening, men ikke har råd til fotballscho, eller dersom foreldrene ikke forstår hva det vil si å melde seg inn i et idrettslag.

Nye tjenester bør dessuten i større grad enn nå evalueres slik at tjenestetilbydere vet noe om effekten av tiltakene sine. Det iverksettes mange tiltak rettet mot ulike målgrupper i kommunene eller av frivilligheten uten at det finnes nok kunnskap om hvorvidt de faktisk har den ønskede effekten. Det er mulig å se for seg uønskede effekter av tiltak, for eksempel at et aktivitetskort med mange rabatterte tilbud fører til at noen barn deltar i for mange aktiviteter og blir stresset, eller at rabatterte tilbud fører til at barn fra lavinntektsfamilier får råd til å gå i svømmehallen én gang, mens resten av vennegjengen kan gå hver uke. Utvikling og innføring av nye tjenester bør følges av etiske refleksjoner og diskusjoner om ulike mulige konsekvenser.

5 Evalueringsdesign

5.1 Bakgrunn

Det følgende evalueringsdesignet tar utgangspunkt i den problemforståelsen appen er utviklet på bakgrunn av, og i målbildet som er beskrevet i offisielle dokumenter og i samtaler med de ulike involverte aktørene i prosjektet. AiA kan i et overordnet perspektiv beskrives som flere

sammenhengende tiltak bestående av en aktivitetskalender med oversikt over alle eksisterende tilbud til målgruppen, både fra kommunale, frivillige og private tilbydere, og en digital app som gjør det mulig å kombinere oversikt over disse aktivitetene med en betalingsløsning, og en måte å fordele støtte til personer med behov for økonomisk bistand for å kunne delta i disse aktivitetene på lik linje med andre. I tillegg er BUA, en utlånsordning for utstyr og aktivitetsguider rettet mot familier med flerkulturell bakgrunn tilknyttet tjenesten. En viktig forutsetning for appen er at den skal virke universell og ikke stigmatiserende for de som får tildelt midler gjennom appen. Planen for evaluering er avgrenset til den digitale løsningen i form av appen AiA.

5.2 Evaluering av tiltak

For å kunne gjennomføre en god evaluering er det nødvendig at det eksisterer en tydelig problembeskrivelse, og at tiltaket er egnet til å løse dette problemet (Mohr 1995). For å lykkes med tiltaket er det også viktig å gjennomføre en behovsanalyse og målavklaring. I tillegg må det i forkant av prosjektet vurderes hvilke effekter tiltaket forventes å ha. Mangelfull planlegging på disse områdene kan gjøre at tiltaket ikke er relevant for de problemene det er ment å løse, og at forventningene til hvilken effekt det skal gi er urealistiske (Næss et al. 2004). Når det endelige tiltaket har vært i iverksatt over tid kan man gjennomføre effektevalueringer for å si noe om det har hatt den ønskede effekten.

I tillegg må tiltaket ha tydelige mål. For bevilgende myndigheter vil de overordnede målene for prosjektet gjerne ligge på samfunnsnivå, eksempelvis i form av mindre barnefattigdom, mer utjevning og bedre helse i befolkningen. For administrasjonen vil de overordnede målene være knyttet til å løse kommunens oppgaver nedfelt i handlingsplaner, politiske føringer og styringsdokumenter. For de deltakende aktørene vil målene variere ut fra hvilken rolle de har i prosjektet. Dette kan være å få flere deltakere til sine aktiviteter, men også å bidra til at flere får anledning til å delta, og å finne en løsning for hvordan man løser organiseringen av bistand til å delta.

*Effekt*mål er et mål på virkningen av tiltaket og sier noe om hvilken endring man forventer at tiltaket skal gjøre hos brukeren (Tuma 2004). Tydelige effekt mål utvikles med utgangspunkt i behovsanalysen og de etablerte målene for prosjektet (Næss et al. 2004). Det er viktig å avklare tydelige effekt mål knyttet til både prosjekteiers og målgruppens behov og forventninger for prosjektet for å vurdere om tiltaket har hatt den ønskede effekten og bør videreføres eller anbefales til andre kommuner. Normalt vil bevilgende myndigheter og brukere ha ulik problemforståelse og behov. I dette tilfellet kan kommunen for eksempel ha behov for å dokumentere at det arbeides systematisk for å fylle forpliktelser som nedfelt i FN's barnekonvensjon (FN 1989), eller gjennom politiske planer eller direktiv som Fritidserklæringen (Fritidserklæringen 2016) og Program for folkehelse i kommunene (Helse- og omsorgsdepartementet 2017-2027), mens ungdommene kan ha ulike personlige behov som økonomisk bistand til å få tilgang til de samme aktivitetene som sine venner, men også økt motivasjon til å delta i sosiale sammenhenger, mestring eller hjelp til å

overkomme språklige utfordringer. Samtidig skal en effektevaluering skille ut og måle den unike effekten av tiltaket fra andre tiltak og forhold som påvirker barn og unges psykiske helse og deltakelse.

Effektevalueringer er regnet som gullstandarden i forskning, men samtidig er det svært strenge krav til hvordan en slik evaluering skal gjennomføres om den skal leve opp til denne standarden.

Effektevalueringer utenfor kontrollerte laboratorium vil være påvirket av mange kjente og ukjente faktorer (Moses and Knutsen 2007). Det er også vanskelig å finne systematiske positive effekter av innføring av digital helse- og velferdsteknologi i den internasjonale forskningslitteraturen.

Overordnet kan man si at eksisterende forskning ikke viser samstemte resultater. Det er rapportert både svakt negative, og svakt positive, funn av innføring av slik teknologi, men først og fremst viser studiene blandede eller ikke konkluderende resultat (Hamine, Gerth-Guyette et al. 2015, Brenner, Kaushal et al. 2016).

Det er flere mulige metodiske forklaringer på dette. Noen forskere peker på at utfordringene med å måle effekt av tiltak som er iverksatt utenfor laboratoriet blir ytterligere forsterket når det gjelder digitale helse- og velferdstjenester. Et viktig bidrag til denne debatten er Bradway, Gerit et al. (2018) som påpeker at effekten av digitale helse- og velferdstjenester også er påvirket av den digitale plattformen som benyttes – hvilken type smarttelefon eller nettbrett som benyttes av den enkelte, ulikhet i preferanser i bruken av digitale tjenester, eller hvilken erfaring de har i å bruke teknologi (særlig blant de yngste brukerne). I tillegg har brukerne med seg telefonene hvor de enn går, hvilket gjør at mange faktorer kan spille inn på hvordan, eller om appen tas i bruk og som det er vanskelig å kontrollere for. Forskergruppen anbefaler derfor analyse av loggen til applikasjonen for å knytte frekvensen av bruken av appen til resultatet.

5.3 Problemforståelse i prosjektet

Beslutningen om å utvikle et ikke-stigmatiserende aktivitetskort bygger på en rapport som framhever de viktigste utfordringene for folkehelsen i Asker fra 2014. Kartleggingen viste at selv om Asker ligger over landsgjennomsnittet i levekår, er det sosiale ulikheter mellom ulike sosioøkonomiske grupper og mellom geografiske områder innad i kommunen (Asker kommune 2014; NESH 2016). I tillegg ligger det utfordringer knyttet til rusbruk og psykisk helse. Dette arbeidet består av en kartlegging og analyse som til sammen utgjør det vi vurderer som en god problemforståelse av hva tiltaket AiA skal bidra til å løse.

Siden 2014 viser videre målinger av folkehelsen i Asker at det er en økning i inntektsforskjeller, en økning i antall barn i lavinntektsfamilier og et forsterket sentrumsmiljø preget av utenforskap og risiko for rus og kriminalitet. Kommunedelplan for folkehelse 2015-2026 har definert fem hovedområder med tilhørende satsingsområder for å styrke folkehelsen i kommunen:

Hovedutfordring	Innsatsområde	Hovedmål
-----------------	---------------	----------

Oppvekst- og levekårsforhold er ujevnt fordelt	Levekår	Gode levekår med like muligheter for alle
Større mangfold i befolknings-sammensetning	Inkludering	Felleskap med rom for mangfold
Behov for økt hverdagsaktivitet	Levende nærmiljø	Sosial og fysisk aktiv hverdag for alle i nærmiljøet
Ensomhet, nedstemthet og rus	Psykisk helse	God psykisk helse og trivsel for barn og voksne – uten rus
Flere eldre	Aktive eldre	Aktive, selvstendige eldre

I implementeringsplanen for kommunedelplanen ligger AiA som et tiltak under innsatsområdet Levekår, Strategi L3, som er å "Redusere inntektsulikhet og geografiske levekårsforskjeller" med hovedmål å skape "gode levekår med like muligheter for alle", punkt L3.2 "Innsats for at alle sosioøkonomiske grupper skal kunne delta i ulike aktivitetstilbud. Andre tiltak under dette punktet er aktivitetsguide, gratis kjernetid, sommerskole, sommerjobb, sommeraktiviteter, Friplass kulturskole, BUA, bursdagsgrupper, aktivitetstilskudd idrett og friluftsliv på Borgen. Det er altså iverksatt flere tiltak rettet mot å øke aktiviteten blant barn og unge i Asker, og mot barn fra lavinntektsfamilier spesielt. Dette gjør det vanskeligere å skille hvilken effekt som skyldes andre tiltak og hva som kommer som direkte følge av innføringen av aktivitetsappen.

Aktivitetsappen støtter også opp under flere av de andre innsatsområdene.

5.4 Målbildet i prosjektet

I tillegg til å være et tiltak under hovedmål 1 i kommunedelplanen er det beskrevet flere overordnede mål og resultat/effekt mål for AiA i ulike dokumenter knyttet til tiltaket. Tabellen under viser de målene vi har identifisert så langt:

Mål	Dokument
Gode levekår med like muligheter for alle.	Kommunedelplan for folkehelse 2015-2026
Øke andelen barn og unge som opplever tilhørighet, mestring og trivsel i fritiden.	
Andelen som benytter kultur og aktivitetstilbud skal øke blant barn og unge.	
Tiltaket skal bidra til å utjevne forskjeller i psykisk helse og ulikheter i deltakelse i kultur- og idrettsaktiviteter på ungdomstrinnet.	Søknad folkehelseprogrammet (kortet)
Sårbare grupper skal enkelt få tilgang til rabatterte tilbud, samtidig som de samme tilbudene gis universelt til alle barn og unge i målgruppa.	Søknad folkehelseprogrammet (kortet)
Det er et mål at tiltaket er utviklet gjennom brukermedvirkning og i et samarbeid på tvers innen kommunene, og med frivillighet og næringsliv.	Søknad folkehelseprogrammet (kortet)

Mål	Dokument
At barn og unge i aldersgruppen seks til 16 år i større grad skal kunne delta inn i ulike idretts- og kulturaktiviteter, og dermed kunne oppleve en større grad av felleskap og mestring.	Mandat – Aktivitetskort
At alle barn og unge, uavhengig av foreldrenes økonomi, skal ha mulighet til å delta jevnlig i minst en organisert fritidsaktivitet sammen med andre.	Fritidserklæringen (2015-2017)
Fremme barn og unges livskvalitet og psykiske helse, og forebygge utenforskap og rus gjennom å øke tilgjengeligheten til aktivitets- og fritidstilbud i kommunen.	Søknad folkehelseprogrammet (kortet)
Tilby en generell løsning for <i>alle barn og unge</i> , som ikke stigmatiserer barn i lavinntektsfamilier, men som samtidig er treffsikker og kan brukes av både innbyggere og tjenester.	Søknad folkehelseprogrammet (kortet)
Det digitale kortet (app) vil, sammen med andre tiltak som kommunale aktiviteter i fritidsklubbene, BUA (utlånssentral) og støttekontakter kunne bidra til at alle, uansett sosial og økonomisk situasjon, kan få delta i fritidsaktiviteter og oppleve mestring.	Søknad folkehelseprogrammet (kortet)
Økt andel barn, unge og deres foreldre opplever tilhørighet, mestring og trivsel.	
Utjevne lokale, sosiale forskjeller i psykisk helse blant barn og unge i Akershus.	
Universelle tiltak oppleves allment tilgjengelig, også for de mest sårbare gruppene.	
Styrke det systematiske og kunnskapsbaserte folkehelsearbeidet i kommunene og sikre bedre samarbeid på tvers.	

5.5 Relevante aktører for evalueringen

Et av målene for tiltaket er at det skal utvikles gjennom brukermedvirkning, i et samarbeid på tvers innen kommunene, og med frivillighet og næringsliv. Slike samskappingsprosesser medfører at flere deltakere og interessenter blir involverte i tjenesten, og på flere nivå enn i en ordinær tjenesteutvikling hvor kommunen selv utvikler og tilbyr en tjeneste for sine innbyggere. Prosjektet finansieres i hovedsak av to kilder; Asker kommune og Folkehelseprogrammet, og skal oppfylle målsetninger knyttet til bevilgningen av penger begge steder. I tillegg har rådmann fått bestilling fra politisk hold om å gjennomføre utviklingen og implementeringen av tjenesten. Dette innebærer prioritering av ressurser for eksempel i form av arbeidstid og lokaler i organisasjonen – altså kommunen. Samarbeidspartnerne i tjenesten bidrar også til finansieringen gjennom å bruke arbeidstid og å tilby rabatter og fribilletter. Private og offentlige aktører kan forventes å ha ulik

motivasjon for å bidra inn i tjenesten, og med det også ulik forståelse av hvilke effekter som er viktige for at AiA blir en suksess i deres øyne.

Både tilslutning til de ulike målene i det overordnede målbildet og forventninger til effekt kan derfor forventes både å sprike og å variere mellom aktørene. Vi har gjennomført samtaler med flere sentrale aktører som ledd i en kartlegging av målbildet for appen, og hvilke forventninger som knyttes til den på ulike nivå og blant ulike deltakere i prosjektet. Samtalene viste ulikheter i forventning til effekt mellom de ulike aktørene.

5.6 Effektmål og suksesskriterier for AiA

Mens tiltaket bygger på en god problemforståelse, er målbildet altså mer sprikende. Det kan også være vanskelig å skille ut effekten av appen fra en helhet av tiltak som er rettet mot samme målgruppe og samme målsetting på overordnet nivå. Årsakskjeden mellom det å ta i bruk en app og oppnå utjevning i psykisk helse i befolkningen består av i tillegg av mange mellomledd som ikke kan kontrolleres.

Basert på det formelle målbildet og samtaler med aktører kan vi identifisere tre hovedretninger i forventninger til hvor AiA skal gjøre en forskjell hos ulike aktører:

Tjenesteutvikling

- Hverdagseffektivisering og tjenesteutvikling – å få mer ut av de ressursene som brukes i dag.
- Samordning – samordne allerede eksisterende tiltak mot målgruppen.
- Samskaping – etablere samarbeid med nye aktører i tjenesteutviklingen.
- At appen fungerer universelt og ikke-stigmatiserende.
- Koble barn og unge med eksisterende aktiviteter.
- Gi de som er tett på barna et verktøy for å hjelpe dem – kompensere for manglende ressurser når de ser det trengs.
- Forenkle fordeling av ressurser til barn og unge med behov for støtte til aktivitet og deltakelse – for alle aktører.
- Skape en inngangsport til aktiviteter for barn og unge – lav og allment tilgjengelig terskel inn.

Aktivitet

- At appen er kjent og tas i bruk av alle; barn, familier og aktivitetstilbydere – vil i seg selv være en del av måloppnåelsen for en vellykket tjenesteutvikling.
- Mer aktivitet blant barn og unge generelt.
- Andelen barn og unge som benytter kultur- og aktivitetstilbud skal øke.

- Mulighet for deltakelse i varige og enkeltstående aktiviteter.
- Flere får mulighet til å delta, mindre ulikhet i deltakelse mellom grupper.
- Flere inn i organisert aktivitet.
- Økonomi skal ikke være et hinder for å delta.
- Unngå å skape negativt press om deltakelse.

Overordnede mål for appen

- Mestring, deltakelse, vennskap, sosial inklusjon, tilhørighet og trivsel.
- Bedre psykisk helse og mindre rus

I arbeidet med den videre utviklingen av appen anbefaler vi også å foreta en gjennomgang av det beskrevne målbildet og forventningene til tjenesten for å sikre at alle aktører har en felles forståelse av hva tjenesten skal være og oppnå for brukerne og de andre involverte aktørene.

6 Referanser

Asker Kommune ((2015-2018)). *Blikk for muligheter!* Innovasjonsstrategi 2015-2018.

Andersen, P. L., & Bakken, A. (2018). Social class differences in youths' participation in organized sports: What are the mechanisms? *International Review for the Sociology of Sport*, 1-17.

Anderson, N. A., Bohnert, A. M., & Governale, A. (2018). Organized Activity Involvement among Urban Youth: Understanding Family- and Neighborhood- Level Characteristics as Predictors of Involvement. *Journal of Youth Adolescence*, 47(8), 1697-1711.

Bakken, A., et al. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* Oslo, NOVA.

Borud, N. and E. L. Jor (2016). *Ung frivillighet*. Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner.

Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94: 95-120.

Cope, E. J., Bailey, R., & Pearce, G. (2013). Why do children take part in, and remain involved in sport? A literature review and discussion of implications for sport coaches. *International Journal of Coaching Science*, 7(1), 55-74.

Coughlan, B., Doherty, E., O'Neill, C., & McGuire, B. E. (2014). Minority Status, Social Welfare Status and their Association with Child Participation in Sporting, Cultural and Community Activities. *Economic and Social Review*, 45(1), 65-85.

Crane, J., & Temple, V. (2015). A systematic review of dropout from organized sport among children and youth. *European Physical Education Review*, 21(1), 114-131.

- Crawford, D. W., & Godbey, G. (1987). Reconceptualizing barriers to family leisure. *Leisure Sciences*, 9, 119-127.
- Crawford, D. W., Jackson, E. L., & Godbey, G. (1991). A Hierarchical Model of Leisure Constraints. *Leisure Sciences*, 13(4), 309-320.
- Darmody, M., & Smyth, E. (2017). Out-of-School Social Activities among Immigrant-Origin Children Living in Ireland. *Economic and Social Review*, 48(4), 419-439.
- Deelen, I., Ettema, D., & Kamphuis, C. B. M. (2018). Time-use and environmental determinants of dropout from organized youth football and tennis. *BMC Public Health*, 18.
- Eimhjellen, I. and J. Loga (2017). *Nye samarbeidsrelasjoner mellom kommuner og frivillige aktører. Samskapning i nye samarbeidsforhold?* Bergen/Oslo, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ekholm, D., & Sol, S. L. (2019). Mobilising non-participant youth: using sport and culture in local government policy to target social exclusion. *International Journal of Cultural Policy*.
- Eriksen, I. M. and L. R. Frøyland (2017). *Levende drabantbyer: Ungdoms deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter i flerkulturelle lokalsamfunn*. Bergen/Oslo, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Fattore, T., Mason, J., & Watson, E. (2016). Chapter 7. Activities as Autonomy and Competence: The Meaning and Experience of Leisure for Well-Being. In *Children's Understandings of Well-being: Towards a Child Standpoint*. Dordrecht, The Netherlands: Springer, Springer Nature.
- Ferry, M., & Lund, S. (2018). Pupils in upper secondary school sports: choices based on what? *Sport Education and Society*, 23(3), 270-282.
- FN (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989*.
- Folkestad, B., et al. (2014). Frivillig innsats i Noreg 1998-2014. *Kva kjenneteiknar dei frivillige og kva har endra seg?* Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor Rapport 2015:4.
- Fritidserklæringen (2016). *Fritidserklæringen*. Regjeringen.
- Geidne, S., Fredriksson, I., & Eriksson, C. (2016). What motives are important for participation in leisure-time activities at Swedish youth centres? *Health Education Journal*, 75(8), 972-985.
- Grant, M. J. & A. Booth (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal*, 26, pp.91-108
- Grimminger-Seidensticker, E., Mohwald, A., Korte, J., & Trojan, J. (2018). Body dissatisfaction in normal weight children - sports activities and motives for engaging in sports. *European Journal of Sport Science*, 18(7), 1013-1021.
- Harrington, M. (2015). Practices and meaning of purposive family leisure among working- and middle-class families. *Leisure Studies*, 34(4), 471-486.

- Heinze, J. E., Heinze, K. L., Davis, M. M., Butchart, A. T., Singer, D. C., & Clark, S. J. (2017). Gender Role Beliefs and Parents' Support for Athletic Participation. *Youth & Society*, 49(5), 634-657.
- Holt, N. L., Kingsley, B. C., Tink, L. N., & Scherer, J. (2011). Benefits and challenges associated with sport participation by children and parents from low-income families. *Psychology of Sport and Exercise*, 12(5), 490-499.
- Jackson, E. L., Crawford, D. W., & Godbey, G. (1993). Negotiation of Leisure Constraints. *Leisure Sciences*, 15(1), 1-11.
- Jakobsson, B. T. (2014). What makes teenagers continue? A salutogenic approach to understanding youth participation in Swedish club sports. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 19(3), 239-252.
- Kaurstad, G., et al. (2014). *Deltakelse i organiserte fritidstilbud blant barn og unge med innvanderforeldre*, Møreforskning. Rapport nr. 1417.
- Kommunal- og Moderniseringsdepartementet (2015). *Samarbeid mellom frivillige og kommuner. Råd og veiledning til kommuner som vil inngå samarbeid med frivillige*.
- Marques, A., Ekelund, U., & Sardinha, L. B. (2016). Associations between organized sports participation and objectively measured physical activity, sedentary time and weight status in youth. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 19(2), 154-157.
- Martins, J., Marques, A., Sarmiento, H., & Carreiro da Costa, F. (2015). Adolescents' perspectives on the barriers and facilitators of physical activity: a systematic review of qualitative studies. *Health Education Research*, 30(5), 742-755.
- McCarthy, P. J., & Jones, M. V. (2007). A qualitative study of sport enjoyment in the sampling years. *Sport Psychologist*, 21(4), 400-416
- Moses, J. W. and T. L. Knutsen (2007). *Ways of knowing: competing methodologies in social and political research*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Nielsen, S. F., & Thing, L. F. (2017). Trying to fit in - Upper secondary school students' negotiation processes between sports culture and youth culture. *International Review for the Sociology of Sport*, Aug 29.
- Regjeringen (2015). *Barn som lever i fattigdom. Regjeringens strategi mot barnefattigdom 2015-2017*. Barne- og likestillingsdepartementet. Oslo.
- Regjeringen (2015). *Frivillighetserklæringen - erklæring for samspillet mellom regjeringen og frivillig sektor*. Kulturdepartementet. Oslo.
- Røiseland, A. and S. I. Vabo (2016). *Styring og Samstyring*. Oslo, Fagbokforlaget.
- Schiefloe, P. M. (2015). *Sosiale landskap og sosial kapital*. Oslo, Universitetsforlaget.
- St.meld. nr. 47 (2008-2009). *Samhandlingsreformen. Rett behandling - på rett sted - til rett tid*. Helse- og omsorgsdepartementet. Oslo.

Sørensen, E. and J. Torfing (2012). Introduction - Collaborative Innovation in the Public Sector. *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal* 17(1).

Schoeppe, S., Liersch, S., Robl, M., Krauth, C., & Walter, U. (2016). Mothers and Fathers Both Matter: The Positive Influence of Parental Physical Activity Modelling on Children's Leisure-Time Physical Activity. *Pediatric Exercise Science*, 28(3), 466-472.

Teknologi for et bedre samfunn

www.sintef.no